# XV ОБЛАСТНОЙ ПАРТИЙНИ КОНФЕРЕНЦИ

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

# СЕРДАЛО

ЗНАК ПОЧЕТА

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») ОРГАН ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОЙ АССР

*Газет арадувл 1923 шера денз* • ШОАТТА, 27 декабрь, 1975 шу. • № 155 (5226). • Мах 2 кеп.

# ИНФОРМАЦИОННИ ХОАМ

Самардийнахьа, Грозне, В. И. Ленина цIерагIча культура Дворецe XV Нохч - ГIалгIай областной партийни конференци хилар.

Конференци хьайиллар КПСС областной комитета хьалхарча секретара **А. В. Власова.**

Конференце кулгалду органаш хорж: президиум, секретариат, мандатни комисси.

Конференце делегаташа чIоагIа деган айденна а болаш сийлахьча президиуме хорж КПСС ЦК Генеральни секретарь новкъост Л. И. Брежнев керте латта КПСС ЦК Политбюро.

Укх тайпара ден порядок чIоагIъю:

1. КПСС областной комитета балха хьакъехьара отчет.
2. Областной партийни организаце ревизионни комиссе отчет.
3. КПСС ЦК-ас парте XXV съезда оттаяьча «1976—1980 шерашка СССР халкъа боахам дегIабоалабара керттера лостамаш» яхача проекта хьакъехьа.
4. КПСС областной комитет харжар.
5. Областной партийни организаце ревизионни комисси харжар.
6. КПСС XXV съезде бахийта делегаташ харжар.

КПСС областной комитета балха хьакъехьа отчетни доклад йир парте обкома хьалхарча секретара **А. В. Власова.**

Областной партийни организаце ревизионни комиссе отчет йир комиссе председатела **Г. В. Склокина.**

Отчетни докладах лаьца къамаьлаш дир: КПСС Шелковской райкома хьалхарча секретара **В. Г. Табацковас,** Нохч-ГIалгIай гIишлошъяра управлене СМУ-2 бригадира **Ш. Хаджиева,** «Грознефть» объединене генеральни директора **В. А. Сорокина,** КПСС Назрановски райкома хьалхарча секретара **С. М. Бекова,** военни гIулакхерча **Г. Т. Петренкос,** ВЛКСМ обкома хьалхарча секретара **Т. У. Махмудхаджиевас,** КПСС Урус - Мартановски райкома хьалхарча секретара **А. Д. Кагерманова,** Сунженски района «Ассинский» совхоза бригадира **Х. Ш. Адуева,** г. Грозне КПСС Заводской райкома хьалхарча секретара **А. И. Бабикова,** бурув тохара балхий Малгобекски управлене бурув деттача мастера **Ш. Х. Эсмурзиева,** Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Советерча паччахьалкхен кхерамзлен комитета председатела **В. И. Белозерова,** КПСС Ачхой-Мартановски райкома хьалхарча секретара **А. Т. Харикова,** «Октябрьнефть» НГДУ оператора **Б. И. Бреславске,** Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела **Х. Х. Бокова,** Грозненски района «Атагинский» совхоза директора **М. А. Арбиева,** КПСС Надтеречни райкома хьалхарча секретара **П. Д. Лопатина,** Ножай-Юртовски района А. Шерипова цIерагIча колхоза тхьамка леладеча звеной звеньевас **М. Илмановас,** КПСС Шалински райкома хьалхарча секретара **А. Ч. Осмаева,** СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически комбината парткома секретара **А. М. Космина,** халкъа тIахьожама республикански комитета председатела **Р. А. Саламовас.**

Конференце ла а дийгIа, чIоагIйир комиссе председатела **В. И. Дмитриенкос** яь мандатни комиссе доклад.

Областной партийни организаце аргIанара деххараш белгалдеш бола шерра соцам тIайийцар конференце.

Областной партийни организаце ревизионни комиссе отчет чIоагIйир.

Конференце балха юкъе дакъа лаьцар СССР оборона министра заместитела, СССР граждански оборона начальника **А. Т. Алтуниннеи** КПСС ЦК организационно-партийни балха отдела инструктора **А. М. Васильевеи.**

КхоалагIча дешах лаьца «1976—1980 шерашка СССР халкъа боахам дегIабоалабара керттера лостамаш» яха КПСС ЦК XXV съезда оттаяьча проектах» доклад йир республика Министрий Совета председатела **Р. В. Вахаева.**

Пренеех къамаьлаш дир: **К. С. Салтаханова** — КПСС Грозненски горкома секретара, **Л. С. Погоровас** — Назрановски «Электроинструмент» завода контролера, **О. С. Беляева** — облсовпрофа председатела, **Г. Г. Махауре** — КПСС Ведenски райкома хьалхарча секретара, **Ж. Бисултанова** — аргунски «Пищемаш» завода слесарий бригадира, **Д. Г. Завгаева** — республика юрта боахама министра, **П. Г. Кашеева** — КПСС Малгобекски горкома хьалхарча секретара, **А. Г. Тугаева** — Гудермесски локомотивни депо машиниста, **М. П. Вуеца** — «Горскнефть» НГДУ парткома секретара, **С. А. Джамбековас** — Урус - Мартановски райкома «Красноармейский» совхоза трактористка.

Доклад ювцача хана КПСС ЦК XXV съезда оттаяь проект шоаш дег тIара къоабалъяьлга хьаккайкадир делегаташа, республика, районий экономика дегIайоалаяра хьакъехьа маьхера предложенеши замечанеши тийлар. Дийцача дешах лаьца хоалам бола соцам тIайийцар конференце. Конференце КПСС обкома керда состав, областной партийни организаце ревизионни комиссии КПСС XXV съезда бахийта делегаташи хержар.

Цу тIа ший болх чакхбаьккхар конференце. Делегаташа ура а латташ «Интернационал» яха партийни гимн локх.

## КОНФЕРЕНЦЕ КУЛГАЛДАРА ОРГАНАШ

### ПРЕЗИДИУМ

Алтунин А. Т.
Айдамиров М.
Ануфриенко Б. В.
Аржинт К. И.
Байбулатов Н. К.
Баматгиреев М. Ш.
Батаева А. С.
Бахмадов М.
Беков С. М.
Беляев О. С.
Белозеров В. И.
Боков Х. Х.
Бреславский Б. И.
Браташов А. В.
Бузуртанов М. О.
Бычихин Б. Г.
Васильев А. М.
Вахаев Р. В.
Ведерников Н. И.
Власов А. В.
Воронкин А. И.
Газиева Б.
Гудков Н. М.
Дадаева М. М.
Дибишева Т.
Дорохов М. А.
Кагерманов А. Д.
Кащеев П. Г.
Керимов М. А.
Килаева Х. Ц.
Кожуховский С. Н.
Кумачев А. И.
Курцояров И. С.
Мамакаева Е. А.
Махмудхаджиева Т. У.
Махаури Г. Г.
Немцев В. А.
Петренко Г. Т.
Погорова Л. С.
Перепечаев Л. Н.
Радецкая Н. А.
Расторгуев Ю. Л.
Саламова Р. А.
Семенов Н. И.
Синельников С. В.
Склокин Г. В.
Сорокин В. А.
Табацкова В. Г.
Торий М. В.
Чахкиев О. А.
Шамардин В. М.
Шевченко А. С.
Шидаева Р. А.
Шилов Л. А.
Яндиева З. А.

### СЕКРЕТАРИАТ

Ахматова Р. С.
Борсяк И. И.
Вуец М. П.
Габисов Б. Г.
Давлетгареева М. Г.
Дудуркаева К. А.
Карагичева А. М.
Кузнецов Ю. В.
Куркиев Т. С.
Магомадов С. М.
Махмерзаев С.
Мислауров У. Х.
Миназов Л. Т.
Осмаев А. Ч.
Поляков Н. И.
Правенький Н. Я.
Самарский Г. Г.
Талаева М. Л.
Тебоев Т. А.

### МАНДАТНИ КОМИССИ

Агапов А. Л.
Баймурадов М. Э.
Безуглый Д. К.
Баширов З. Я.
Васильков Ф. И.
Галкова Г. Ф.
Гандалоев Б. И.
Гатагажев А. М.
Давлетова В. В.
Дмитриенко В. И.
Езиева Э. Я.
Елагин И. Е.
Еник А. П.
Зимаев Г.
Картоева А. Д.
Салатов М.
Салтаханов К. С.
Соколенко Л. И.
Хариков А. Т.
Цечоев М. Д.
Чайкин А. А.
Яснецкая Л. П.
Янгульбаев В. А.

## XV областной партийни конференце хержача КПСС Нохч-ГIалгIай обкома состав

### КПСС ОБКОМА ЧЛЕНАШ

АЛМАЗОВА Л. Д.
АНУФРИЕНКО Б. В.
АРБИЕВ М. А.
АФАНАСЕНКО М. М.
АХМАДОВ З. А.
АХМАТОВА Р. С.
БАЙБУЛАТОВ Н. К.
БАМАТГИРЕЕВ М. Ш.
БАЙГИРАЕВА Т. С.
БЕЗУГЛЫЙ Д. К.
БЕКОВ С. М.
БЕЛОЗЕРОВ В. И.
БЕЛЯЕВ О. С.
БИСУЛТАНОВ Ж.
БОКОВ Х. Х.
БРАТАШОВ А. В.
БРЫКСИН Е. В.
БУЗ А. Ф.
БУЗУРТАНОВ М. О.
БУДАНОВ Г. А.
БЫЧИХИН Б. Г.
ВАХАЕВ Р. В.
ВЕДЕРНИКОВ Н. И.
ВЛАСОВ А. В.
ВОРОНКИН А. И.
ВИСМУРАДОВА М. М.
ГАБИСОВ Б. Г.
ГАЗИМИЕВА У.
ГОЛУБ К. К.
ДЕНДИЕВ С. М.
ДЖАМБЕКОВА С. А.
ДМИТРИЕНКО В. И.
ДОРОХОВ М. А.
ДЯТЛОВ А. Т.
ЗАВГАЕВ Д. Г.
ЗИБОРОВ Ю. Я.
ЗИМАРИНА О. И.
ИВАНОВА В. А.
ИСМАИЛОВ Э. Э.
КАГЕРМАНОВ А. Д.
КАРАГИЧЕВА А. М.
КАЩЕЕВ П. Г.
КЕРИМОВ М. А.
КИРИЛЛОВ С. А.
КОЖУХОВСКИЙ С. Н.
КОТИЕВ А. М.
КРАВЕЦ Л. В.
КУЗЬМЕНКО Г. П.
КУЗНЕЦОВ Ю. В.
ЛАТЫШЕВ П. И.
ЛОПАТИН П. Д.
МАМАЕВ М. А.
МАСАЕВА М.
МАТАЕВ Б.
МАХМУДХАДЖИЕВА Т. У.
МИСЛАУРОВ У. Х.
ОЛЕЙНИКОВ Г. Г.
ОРЦХАНОВА З. А.
ОСМАЕВ А. Ч.
ПАВЛОВ М. П.
ПАВЛОВА М. Д.
ПЕРЕПЕЧАЕВ Л. Н.
ПЕТРЕНКО Г. Т.
ПОЛЯКОВ Н. И.
ПОЛТАЕВ В. К.
ПОПОВ Н. Н.
ПОТЕМКИН В. П.
ПЕТРУХИНА В. М.
РЫЖЕНКОВ Н. Г.
РАСТОРГУЕВ Ю. Л.
РОСТОВ А. И.
САЛАМОВА Р. А.
САЛОВА Л. В.
САМАРСКИЙ Г. Г.
САЙДАМИНОВА С. С.-М.
СЕМЕНОВ Н. И.
СИНЕЛЬНИКОВ С. В.
СОМОВ В. Н.
СОРОКИН В. А.
СЫЩИКОВ Н. А.
ТАБАЦКОВА В. Г.
ТЕБОЕВ Т. А.
ТИМОШЕНКО Р. Н.
ТОРИЙ М. В.
ТУГАЕВ А. Г.
УСЕЙНОВА Е. А.
ХАДЖИЕВ Ш.
ХАРИКОВ А. Т.
ЦАРЕВА М. П.
ЧАЙКИН А. А.
ЧАХКИЕВ О. А.
ЧЕРКУНОВА Л. К.
ШАМАРДИН В. М.
ШВЕЦОВ В. Д.
ШЕВЧЕНКО А. С.
ШИЛОВ Л. А.
ЩЕРБАКОВ Е. С.
ЭСМУРЗИЕВ Ш. Х.
ЭСМУХАМБЕТОВ Н. А.
ЮРЧЕНКО Ф. И.
ЯНГУЛЬБАЕВ В. А.

### КПСС ОБКОМА ЧЛЕНАЛЛА КАНДИДАТАШ

АХИЛЬГОВ А.-М. Э.
АЖИГОВА З. И.
АЛБАКОВ Т. Д.
АДУЕВ Х. И.
БАБИКОВ А. И.
ВАЦУЕВ Р. Л.
ГАЙТАМИРОВ Ш. Х.
ГИНАЗОВ К. М.
ДАВЛЕТМУРЗАЕВА Л. Ш.
ИСАЕВ З. М.
КАТАЕВ К.
КИРОВ К. М.
КУРКИЕВ Т. С.
КУЧЕРОВ А. Е.
ЛАГУТИН С. М.
ЛАВРЕНЧЕНКО И. Е.
МАГОМАДОВ Л. Д.
МАГОМАДОВ С. М.
МАЛЬСАГОВ А. А.
МАХАМАЕВ М. Ю.
МАКАРЬЕВ С. В.
МАХАУРИ Г. Г.
МИШУТУШКИНА М. П.
МИНАЗОВ Л. Т.
МИРОНОВА Н. Б.
НАННИКОВА Н. А.
ПОГОРОВА Л. С.
САЛТАХАНОВ К. С.
ТАСУХАНОВ И. У.
ТОКАЕВ С.-Э. С.-А.
ТИМЕРХАНОВ Д. В.
ТУРИЕВА А. К.
ХАМАТХАНОВ Д. М.
ЧИРКОВА В. М.
ЭКАЖЕВ Х.-Б. И.

### РЕВИЗИОННИ КОМИССИ

АВАНЕСОВ И. А.
БОРМОТОВ В. М.
ГАЛКОВА Г. Ф.
ГРОМОВ П. Н.
ГРЕБЕНЩИКОВ П. А.
ИВАНОВ А. И.
КУРИЕВ У. А.
ЛАПАКСИН В. А.
МАГОМАДОВ М. В.
МАРХИЕВ Х. Х.
ПРАВЕНЬКИЙ Н. Я.
СТАРЧАК В. И.
ТЕМИРАЕВ С. А.
ТИМИЕВА М.
ЦАКАЕВА Н. Х.

### КПСС XXV СЪЕЗДА ДЕЛЕГАТАШ

АЛТУНИН А. Т.
БАМАТГИРЕЕВ М. Ш.
БОКОВ Х. Х.
ВАХАЕВ Р. В.
ВЛАСОВ А. В.
КАГЕРМАНОВ А. Д.
ЛАВРЕНЧЕНКО И. Е.
МАСЛОВСКАЯ Е. И.
ОРЦХАНОВА З. А.
САИДОВ Б. М.
СЕМЕНОВ Н. И.
ХАДЖИЕВ Ш.
ШИЛОВ Л. А.
ЭСМУРЗИЕВ Ш. Х.
ЯСИНЕЦКАЯ Л. П.

## КПСС Нохч-ГIалгIай обкома пленум

Селхан, 26 декабре XV областной конференце хержача КПСС Нохч - ГIалгIай областной комитета хьалхара пленум хилар.

Пленум хьежар организационни дешашка. КПСС Нохч-ГIалгIай обкома хьалхарча секретаралла хержар нов. **Власов А. В.,** шоллагIча секретаралла — нов. **Баматгиреев М. Ш.,** КПСС обкома секретаралла хержар **Дорохов М. А., Бузуртанов М. О., Керимов М. А.**

КПСС областной комитета бюро членалла хержар нн. **Власов А. В., Баматгиреев М. Ш., Дорохов М. А., Бузуртанов М. О., Керимов С. А., Боков Х. Х., Вахаев Р. В., Семенов Н. И., Беляев О. С., Кожуховский С. Н., Белозеров В. И., Сорокин В. А., Кагерманов А. Д.**

КПСС обкома бюро членалла кандидаталла хержаб нн. **Дмитриенко В. И., Саламова Р. А., Махмудхаджиева Т. У.**

Пленумо чIоагIбир КПСС областной комитета отделий заведующеш: организационно-партийни балха — нов. **Дмитриенко В. И.,** пропагандаи агитацеи — нов. **Латышев П. И.,** Iилмаи дешара заведенейи — нов. **Тимощенко Р. Н.,** кхалнаха юкъе беча балха — нов. **Алмазова Л. Д.,** мехкдаьтта химически промышленноста — нов. **Афанасенко М. М.** яйгача, кхачан промышленностеи торговлеи — нов. **Ахмадов З. А.** гIишлошъяра — нов. **Исмаилов Э. Э.,** промышленно - транспортни — нов. **Олейников Г. Г.** юртбоахама — нов. **Юрченко Ф. И.,** общи отдела — нов. **Поляков Н. И.,** финансово-бозхама — нов **Киров К. М.**

КПСС обкома парткомиссе председателалла чIоагIваьв нов. **Сыщиков Н. А.**

Пленумо чIоагIбир республикански газетий редактораш: «Грозненский рабочий» — нов. **Безуглый Д. К.,** «Ленинан некъ» — нов. **Габисов Б. Г.,** «Сердало» — нов. **Тебоев Т. А.**

Пленума балха юкъе дакъа лаьцар КПСС ЦК организационно-партийни балха отдела инструктора нов. **Васильева А. М.**

## РЕВИЗИОННИ КОМИССЕ ЗАСЕДАНИ

Областной партийни организаце ревизионни комиссе заседани хилар. Комиссе председателалла хержар нов. **Правенький Н. Я.**

Шалински района «Джалка» совхоза цхьоалагIча отделене шурий - товарни ферме шийла балха баьхкача мехкарел бIи- ха къасташ яцар Шахидова Зарет.

Ферме балха ена цхьа шу даьлча дикагIболча дояркий мугIаре яр Зарет. Цул тIехьагIа ши шу даьлча шура яккхара цунца къовсаяла могаш доярка яцар ферме.

— Хьажал шо Заретага. Мадика лоархIаю из ший деккарах. Болх бе цунгара Iомадаьлдеза шо, — оалар кхыча доярк- кашка цу хана цхьоалагIча отделене управляющи хинича Умаров Хьамида, ше балха итог еш.

1958 шера дар из. ХIара кхоабача Iаттагара 2200 килограмм шура яккха социалистически деккар тIаийцар цу шера къоначa дояркас Шахидова Зарета. Цу хана иззал шура яккхар боккха голам лоархIар. Ше денна дош кхоачашдир Зарета.

ХIанз барайтта шу да доярка йолаш цо болх бу. Цу юкъе Зарета ше кхо ца еш хьаьнала баьча балха боагIа мах баьб партеи правительстваи. Паччахьалкхен лакха совгIаташ — Ленина, Къахьегама ЦIеча Байракха орденаш еннай сий долча дояркана.

КПСС XXV съезда сийна къахьегама совгIат кийчдеш я хIанз Шахидова Зарет, шийна къоначa новкъостащца цхьана.

**М. ЭПЕНДИЕВ.**

СУРТА ТIА: (аьттехьара чьрдехьа) «Джалка» совхоза доярка Шахидова Зарет къонача дояркашца комсомолкашца Джамухаева Манушацеи Шахидова Зураеи балха гIулакхах къамаьл деш я.

**В. ЮНЦЕВИЧА** сурт.

## КПСС НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБЛАСТНОЙ КОМИТЕТА БАЛХАХ ЙОЛА ОТЧЕТ

### КПСС ОБКОМА ХЬАЛХАРЧА СЕКРЕТАРА НОВ. А. В. ВЛАСОВА ДОКЛАДА ИЗЛОЖЕНИ

Партеи дунен халкъашта юкъерча берригача коммунистически боламеи вахарера тIехдаьнна доккха хIама — КПСС аргIанара XXV съезд гаьга кхаьчача хана нийсденнад вай конференци дIайолаяллар. Айхха кхотаенна, кердача опытаца Iаьхи хинна, хьинарахи творчески цизахи йизза йолаш, болхлой класса, колхозни ахархой, интеллигенце боарам боацаш чIоагIа тешам беиней масс оагIорахьара хьалловцаши йода ленински парти ший съездага.

ХьатIайоагIа съезд керда йоккха исторически веха хургья коммунизм хьалъярга болача наькъа тIа. Цо белгалдоахаргда вай общество дIахо социально - политически экономически дегIалахкаро лерхIараши цун масштабаши, халкъа боахама дерригa доакъош, Советски паччахьалкхен экономически оборонни низ, халкъа вахара материальни культурни боарам кхы тIа а чIоагIа айбергболаш йолча иттлагIча пятилетка задапеш. Из программа кхоачашъяра тешаме лард я коммунизма материально - технически база хьаяра даькъе партеи мехкаи карагIдийнна доккхий хIамаш.

КПСС XXIV съезда Директиваш кхоачашъяра хьалхагIе а итогаш яьй дукха ха йоацаш хиначa КПСС ЦК декабрьски Пленумои СССР Лакхехьарча Совета IV сессеи. Пхе шера мехка промышленни производства объем 43 процент йоккхагIа хиннай. Къахьегама овсарле лаккъяра чотах хьаяьй дукхагIа яраханйцача ерригача промышленни продукцех 84 процент. Юрта боахам дегIабоалабарга дIалахийтад 131 миллиард совгIа сом, бархIлагIча пятилеткечул 49 миллиард дукхагIа. Толаме дегIандаьд Iилмеи культуреи, лаккъенай халкъа хьал-торо, чIоагIъеннай советски обществa социально - политически идейни цхьоагIо, боарам боацаш чIоагIа айденнад Советски Союза дунен халкъашта юкъера сий.

Чакхйоалача пятилетка итогаш ше йоашхаш, новкъоста Л. И. Брежнева аьннад: «Керттердар сенах латт аьлча, из латт, — хIаьта вахаро ше дог тешадеш из хьа а хьокх, — нийслагIча пятилетке экономически дегIаахара керттера лостамаши маIани бокъонца КПСС XXIV съезда наькъата, вай экономически политика принципиальни установкашка хьежжа хиларах. Дика гIа баьккхаб вай дIахьалхашкахьа. Нагахьа санна общественни производство абсолютно алсамъювлара масштабашка диллача, нийслагIа пятилетка вай мехка исторе чухь дикагIйола пятилетка я. Кхы а йIаьхегIа, кхы а чIоагIагIа хиннай вай Даьхе. ДикагIа баха баьннаб советски нах. ХIаьта из да парте гIулакхий эгара лакхагIа мах бар».

КПСС XXIV съезд хиначул тIехьагIа дIаяха ха парте Iалаьмате чIоагIеи беркатеи чакхдаьхача арахьарча политически гIулакхех хьалйизза я. ЧIоагI а лу, дегIа а ух социалистически паччахьалкхений содружество. Центральни Комитето ленински хьисапагIа хьакъэле, тешаме, леррагIа чакхйоах машара Программа. Тайп-тайпара социальни системаш йола паччахьалкхенаш машаре яхара принципаш шин оагIорахьареи дуккхача оагIорахьареи оттадаьча дуккхача официальни документашка а хIаьта иштта политически декларацешка а чIоагIъяьй. Европаи дерригача дунеи кхелашта боккхача лоархIаме я Хельсинке хинна кхерамзлени цхьана гIулакхаш деладарех дешашта йола Совещани.

Советски мехкеи доазол дехьеи чIоагIа раьза хинна тIайийнаб Леонид Ильич Брежнева машара тIехьа латтарий эггара дезагIа дола совгIат. — Ф. Жолио - Кюре цIерагIа «Машара Дошо медаль» ялоах хинна хоам.

Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша, берригача советски наха а санна, ше ма-барра къоабал а бу, хьал а лоац Коммунистически парте чакхбоаха ленински никъ, хьакхайкаду, шоаш КПСС Центральни Комитета, ЦК Политбюрона, новкъост Леонид Ильич Брежневна шийна цIенача дег тIара баркал оалаш хилар цар дунеи тIа кхохкам кIаьдбар духьа, паччахьалкхенаштеи халкъаштеи юкъе цхьана леладу гIулакхаш дегIакхувлар духьа лоаттабеча къовсаме кIаьд ца луши беркатеи гIулакхаш чакхдахарах.

ДIадаха ши шу ерригачa заеньяй денал дIахо лакхденна, коммунистий инициативеи хьинари айденна ха яр областной партийни организацена. Дог теша а деш хьахьеххар из дукха ха йоацаш хиннача отчетно - хоржамий собранеша, городскойи районни партийни конференцеша. Партийни организацей болх корта болаш, принципиально бувцача хьалашка чакхъяьлар уж, кердача низаца хьахьеххар цар областной партийни организаце йохаргйоаца цхьоагIои КПСС Центральни Комитета гонахьа из айхха кхотаенна хилари.

Отчет лучa юкъагIа парте обкомо, КПСС ЦК XXIV съезден дIахорча Пленумийи решенеш, ЦК а XIV партийни конференце а соцамаш кхоачаш а деш, халланза лакхбаьб боахами культуреи дегIакхувлара деххараш кхоачашдара, идейно дог тийшаи общественни сакхетам болаши хилара уйла къахьегамхошта дег чу йоссаяра хьалхара парте горкомий, райкомий, юкъхьанцарча парторганизацей бехктохам. Цун балха юкъера лоархIаме моттиг дIалаьцай экономикана партийни кулгалдара, общественни производства эффективность лаккъяра, Iилма-технически прогресс сихъяра, къа-

(ДIахододар 2-ча оагIо тIа).

## XV ОБЛАСТНОЙ ПАРТИЙНИ КОНФЕРЕНЦИ

# КПСС НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБЛАСТНОЙ КОМИТЕТА БАЛХАХ ЙОЛА ОТЧЕТ

**(ДIахододар. Доладур 1-ча оагIо тIа).**

хьега коллективаш пачхьалкхен планаши социалистически декхараши кхоачашде оарцагIъяхара дешаша. Пятилетка ханал хьалха, 21 декабре, кхоачашъяьй республико промышленни продукцена реализаци яра. Пхе шера предприятеша арахийцай 7 миллиард гарггача сома мяьха продукци, цунах 50 миллион сома мяьха планал совгIа. Продукци дикка дукхагIа арахийцай технически прогресси халкъа боахама эффективности хулийташ долча доакъошка. Мехкдаьтта химе продукци 1,3-зза дукхагIа хиннай, машиностроенеи металлообработкаи — цкъаи ахаззеи. Лакхъеннай транспортаца мухьаш дIа-юха кхахьара объемаш, дIахо дегIанхай бувзама средстваш, радиои телевиденеи.

БархIлагIча пятилеткечул 6 миллиард кубометр дукхагIа яьккхай попутни газ, 1,6-зза дукхагIа хьадаьд полиэтилен, яйгача промышленноста продукци — шозза, электроэнерги — 2 миллиард киловатт-сахьат дукхагIа.

БархIлагIча пятилеткечул 1,5-зза дукхагIа капитальни вложенеш дIаяхийтай республика юрта боахамга. ТоъаI дукха балхаш да деш механизаци, лаьтташта химизации мелиорации яра. ДукхагIа даьккхад ялат, дулх, шура, баьцадаараш, гулдаьд фуаш. ТIехкхоачашъннй пачхьалкхенга сом, тха, тхьамка доххара пхе шера заданеш.

ДIадахача пхе шера республике болх бе йолаялнйтай миллиард совгIча сома мяьха керттера производственни фондаш. Эксплуатаце дIаеннай цементни, Грозненски газ чакхйоаха заводаш, мехкдаьттаи мехкдаьтта чакхдоахачеи промышленноста объекташ, думи йоаца материалаш йоахеи чакхйоахеи Карабулакски завод, Малгобекски маькх ю завод, Гудермесски дуга система, хьайбаш леладу комплексаш, реконструкци яьй яйгачеи кхачани промышленноста дукхача предприятешта.

Уж толамаш даьхад партийни организацеша, профсоюзаша, комсомоло, советскии боахамеи органаша боккха организаторски политически болх бар, болхлоша, колхозхоша, инженерно - технически болхлоша, гIулакхорча цаха хьинар ца кходеш къахьегар, цар творчески хьинар айдалар бахьан долаш. Шерра яьржай социалистически яхь. Встречни планаш, смежникий договораш, экономе, наставничества лицевой счеташ санна йолча формашца йIаьхи хиннай из.

Къахьегамеи политически хьинар кхы тIа а айдаьд КПСС XXV съезда сийна лелаеча социалистически яхьо. Пятилетка бахьан долаш дерригача халкъо къовсам лоаттабеча юкъагIа хьалхиннаб шоай гIулакхa башха-дика говзанчаш, шоай сийлахьа декхар кхетадеш бола нах. Царна юкъе ва нйсларIча пятилетка заданеш ханал хьалха кхоачашъяь «Красный молот» яхача завода токарь Виктор Еремеевич Жмакин, «Электроприбор» яхача завода полировщица Асет Джамаловна Хункурханова, бурув тохара балхий Октябрьски управлене бурувдеттар Кугоев Ваха, «Сунжанефть» НГДУ мастер Кадзоев ИбраьхIам, СССР 50 шу дизара цIерагIча химкомбината вокккхагIвола аппаратчик Николай Николаевич Кузьменко: 1974 шера ялат аьрда 1000 гаргга тонн яьккха «Горячеисточненский» совхоза комбайнер Дудуркаева Камета, хьажкIаш лелаераш — хIара гектара тIара 60 центнер совгIа хьажкIаш яьха Сунженски района «Путь к коммунизму» яхача колхозера Лебеденко Леонид Никитович «Шалинский» совхозера Юсупов Лом-Iаьлеи; хIара 100 жийнага 152 Iаьхар байта Наурски района Ленина цIерагIча колхозера вокккхагIвола жа Iу Хамидов Элмарза, кхыбараш.

Партеи правительстваи боккха мах баьб вай производстве хьалха латтарий хьинареча къахьегама. 2 шера Советски Союза орденаши медалаши енай 1600 совгIча сага, 31 эзар совгIча сага «Социалистически яхье котваьннар» яха знак еннай.

Халкъбоахама планаши социалистически декхараши кхоачашдеча хьоккхамаш лакха хиларах 1974 шера КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК карара кара тела ЦIе байракхаш хьожаяьй городашта Грозненеи МагIалбикаи, Ачхой - Мартановски района, «Гудермесский», «Ассиновский» совхозашта, Наурски района «Красное знамя» яхачеи Шалински района XX партсъезда цIерагIчеи колхозашта.

Пятилетка ханал хьалха кхоачашъяра хьакъехьа республике, эгтара хьалха рапорташ деннад СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически комбината, «Сунжанефть», «Октябрьнефть» яхача гази мехкдаьттеи доахача управленей, «Электроприбор» яхача завода, ТЭЦ-2, хIамаш тегача производствай объединене, гIишлошъяра управлене СМУ-7, Грозненски локомотивни депо, Автоколония-1433, «Сельхозтехника» яхача Нохч - ГIалгIай объединене, «Коминтерн» яхача колхоза, кхыча коллективаша.

КПСС ЦК декабрьски (1975 ш.) Пленумеи СССР Лакхехьарча Совета сессеи решенеша хьинар айдаь бола республикера къахьегамхой керда толамаш даха, съезда сийна тIаийца деккараши нйслагIча пятилетка хьалхарча шера заданеши кхоачаш а тIехкхоачаш а е кийча ба.

ДIахо докладчика ювц Нохч-ГIалгIайчен халкъа боахам дегIабоалабара лоархIаме проблемаш. Укх тIеххьарча шерашка наьха санна кIезигденнад республике доакха мехкдаьтта. КПСС обкомо партийни комитетий, боахама кулгалхой теркам тIабербабьбар Iилма - технически прогрессеи производства эффективность ма-могга лакхъяреи чотах мехкдаьттан газеи хьагучаяьха запасаш алсамйоахилга Iалашдара, мехкдаьтта химически, газ чакхйоахача, яйгача, кхачаи промышленноста дегIакхувлара темпаш сихъяра, промышленни производства бIарча объем лох ца ялийтара.

Республика предприятешка къовсам болабаьб халкъбоахама планаш тIехкхоачашъяри планал совгIа продукци хьаяри духьа, производства ерригача торонех ма-могга дукхагIа пайда эцар духьа. Керда установкаш хьалъяь йоацашехьа а, цкъара 2 миллион тонн мехкдаьтта кхы тIа а чакхдоахалургдолаш совбаьккхаб низ. 2 эзар совгIа мероприяти чакхъяьккхай производствана механизации автоматизации яра, толашагIа йола технологически процессаш юкъеяхьара, болх беш йолча оборудованена модернизаци яра. Керда техникеи технологии караерзаяраи рационализаторски предложенеш юкъеккхахьараи промышленность бIарчча хьаийцача хинна экономически эффект 50 миллион сом совгIа я.

Iилма - технически прогресс сихъяра юкъе оидда дакъа лаьцад «СевКавНИПИнефта», «ГрозНИИ», «Грозгипронефтехима», «Нефтепромгеофизика» яхача Iилма-тохкама институтий Кавказски отделене, «Нефтегазпромавтоматика» СПКБ, кхыча коллективаша. Партийни комитеташа, юххьанцарча организацеша промышленни предприятей балха хаддаиза уйла тIайохийташ хилара, цар экономически гIулакхий массе оагIорахьара анализ яро, къахьега коллективаш чура кхоачамаш лаха оарцагIъяхаро йиш хилийтай промышленни производство лаьгI ца ялийта меттел, 1973 шерала пийсийча из 2,7 процент айдулга Iалашде а.

Отчет луча юкъагIа дIахо болх баьб парте обкомо хIамаш кхоллаш дола низаш доагI-доагIача тайпара дIаннйсдар санна дола лоархIаме социально - экономически декхар кхоачашдара. 1971 — 1975 шерашка дукха керда цехаши предприятеши хьаяьй Шалински, Назрановски, Гудермесски районашка. промышленни продукци хьаярен реализаци ярен объем 58 процент йоккхагIа хиннай цу районашка, промышленни болхлой 1,5-зза дукхагIа хиннаб.

Промышленность дегIайовлаяра даькъера цхьадола толамаш белгал а даьха, докладчика критически анализ йир экономикана партийни кулгалдара формаштеи методаштеи. КПСС обкома мегадац парте горкомий, райкомий, юххьанцарча организацей низаш производства эффективность дикка лакхъяра, Iилма - технически прогресс сихъяра, кхоачамех ма-могга дукхагIа пайда эцара тIадерзаде. ПланагIа пятилетка чакхйоалаш хилийта лаьрхIача боарамга кхаьчаяц дукха министерстваши ведомстваши, промышленностеи транспортеи предприятеш, планаш кхоачашъяьян пайдаштеи рентабельностаи, яхийта йоагIача тайпара уйла тIаяхийтац къахьегама овсарле лакхъяраи фондаша юха хьалур алсамдаккхараи, материальни финансови ресурсаш кхоярa.

Республика экономика чIоагIъяра хоадамболлаш болча лоархIаме да керттера доакъош — мехкдаьтта, мехкдаьтта химически, мехкдаьтта чакхдоаха промышленность. Дукхача хьале царех тийша я вай халкъа боахам дегIаахара темпаш. Нагахьа санна дIадахача шерашка мехкдаьтта хими толаме дегIанхадале а, мехкдаьтта чакхдахара объем, ма-дарра аьлча, кхы лакхлуш хиннац, хIаьта мехкдаьтта промышленносте производство дикка кIезигъялийтай.

Общественни производства эффективность дIахо лакхъюлургьяц промышленни доакъоши предприятеши технически кхы тIа а кийч ца йича. Цхьабакъда республике кIезига пайда нийцаб КПСС ЦК-ас къоабалъяьча, болх беш йолча предприятешта реконструкци яра чотах продукци дукхагIа арахецара Свердловски партийни организаце баьча балха опытах. Уж дешаш во къестаду «Грознефтехимзаводы» яхача объединене. Пятилетка йолаеннача юххье шерра программа оттаяьр мехкдаьтта чакхдоахачеи мехкдаьтта химически промышленноста предприятешта реконструкци яра.

Цхьабакъда чакхъяха оттаяь мероприятеш во кхоачашъю. Хьахийцача капитальни вложенеех 85 процент мара пайда нийцабац. Ханнахьа хьалъяь ялац каталитически риформинген хий цIендечеи установка комплекс санна йола йоккхий объекташ, хьалъе йола ца еш гоаяьй ЭЛОУ—АВТ-6 установкаш, кхыяраш. Геттара мела лел коача парафинаш хьаю мощносташ караерзаелга. ХIанз укх сахьата 60 процент мара пайда эцаш яц уж. Из лоархIаме халкъбоахама декхар кхоачашдича а ца дича а сагота боацаш тамашийнача наькъа тIа эттаб А. Шерипова цIерагIча завода кулгалдхой.

Кхоачам бергбоацача темпаегIа ду «Красный молот», «Трансмаш» яхача заводашта, машиностроене кхыча предприятешта реконструкци яра балхаш.

Промышленни предприятей бувзамаш мела да отраслеви Iилма - тохкама институташцеи конструкторски бюрошцеи, бизза пайда эцац вай Iилман учрежденей торонех.

Iилма - технически прогресс сихъяра лерттIа партийни йоазхо ца хиларах къахьегама овсарле лакхъяра планех цхьанна шера лоархIаяц диълагIа дакъа хIана хилац аьнна йола предприятеш, ахаш гаргга яраш пятилетка заданешка оттабаьча боарамга кхаьчаяц. Бетта юкъера алапи лакхдалара темпаш сихагIа лел къахьегама овсарле лакхъяра темпаел.

Кхоачам болаш пайда эцац цхьайолча предприятей производственни мощностех, белггала аьлча, медицински инструменташ еча, «Пищемаш», «Трансмаш» яхача заводашка, цхьайолча кхыча предприятешка.

Общественни производства эффективность наьха санна лохлу цхьаболча кулгалхоша доал во дар, Iаламеи къахьегамеи ресурсех, бедалах, материалех, электроэнергех пачхьалкхен хьисапагIа пайда эца ца хар бахьан долаш. Алхха дIадахача цхьан шера промышленносте зехьа яйна уж хIамаш дуккха миллионаш сома мяьха хилар. Экономикана доккха зе ду кадраш каст-каста хувцаяларо, къахьегамеи производственни дисциплина лоха хиларо.

Парте XXIV съезде, КПСС ЦК-ас цул тIехьагIа яьча решенешка яра отталаьдар арахеца продукци дикагIа хилийтанза ярг ца хиларах дола дош. Ца аьлча далац, цу гIулакха республике лоадама хIама карагIдаьнна ца хилар. 51 изделена мара еннаяц дикала Знак, хIаьта моттигерча, кхачаи дулха-шурий промышленноста, приборостроене, промстройиндустре предприятешка цхьанна изделена а еннаяц дикагIа йола аттестаци.

Дуккхача доакъошка хаьдда система яц продукци дикагIа хилийтара беча балха. Массанахьа а яхийтац лерттIа уйла тIа технологически дисциплина кхоачашъяра. Брак ярах дукха зенаш хул яйгачеи моттигерчеи промышленносте, «Чечено - Ингушстройматериалы» яхача объединене.

Промышленни производства эффективность лакхъяра беча балха тIа уж белгалдаьха кхоачамбоацараш хиннад парте обкома, дуккхача горкомашта, райкомашта, цу даькье КПСС Ленински, Назрановски, Шалински райкомашта, Гудермесски горкома, дуккхача юххIанзарча партийни организацешта керттерча фондий хIара единицана лоархIаш продукци дукхагIа арахецари дIадахийтача ахчах юха хьахур алсамдаккхари духьа къовсам лоаттабара къахьегамхой оарцагIбаха ца хар, къахьегам вIаштIехьбаккхара даькъерча кхоачамбоацаращца, боахам доал доацаш лелабарцеи рузкъах Iагьюаргаш ярцеи машар хилар бахьан долаш. Шоай балха тIа партийни, советски, профсоюзни, боахама органаша боккъонца ма-ярра чакхъяха еза КПСС ЦК Генеральни секретара нов. Л. И. Брежнева КПСС ЦК декабрьски (1975 ш.) Пленуме даьча къамаьлаца хьаоттаяь положенеш, Центральни Комитето парте XXV съезда кийчдаь мекка халкъа боахам дегIабоалабара керттера лостамаш. Экономикана кулгалдарца комплексни никъ лелабара, доакъош дегIадоаладара гIулакха хаьдда перспективаш белгалъяра, халкъбоахама планаш тешшаме кхоачашъяра тIаерзае еза уйла. Шоай ханнахьа къестаде деза предприятеша эффективни гIулакхаш леладара, экономе режим чIоагIъяра, дисциплина хоадамболлаш тоаяра, кадрашкара доагIар дукхагIа хьадехара, тIадиллача гIулакха хьалхара цареx хIаране бехктоккам лакхбара, производство вIаштIехьйоаккхилга эргадаьккха тоадара, доал дара сфера дешаш.

Производства эффективность лакхъергйолча цу гIулакхех дувцача хана къаьстта белгалдаккха доагIа бедалахи материалехи, балха низах, производственни фондех дас санна, хьурмат деш пайда эцанза барг ца хилар. ДIадахийта хIара сом, къахьегама хIара сахьат, продукце хIара тонн нийса дархIари дикагIча тайпара царех пайда эцари, гIулакх доал доацаши кегареи леладеш йола моттигаш цIенъяь дIаяхар — вай партийни декхар.

ДIахорча пятилетке хьатучаяьха мехкдаьтта промышленни запасаш дикка алсамъяргйола гIулакх даьза даргдац укх гаргтарча хана из кхы лаьгIлургдоацача боарам тIа даккхар, буруб тохара объемаш йоккхагIъяр, скважина сихагIа яхар духьа, туха кIалхара юрска тIоанаш хьалахара къаьстта уйла тIа а йохийташ. Мехкдаьтта доахарий низаш тIадерзаде деза лаьттан ченашкара мехкдаьтта доаккха ма лу дукхагIа хьалдахара, скважинай фондаца бу болх тоабара, зехьа довр кIезигдара.

Промышленноста доакъош, къаьстта а мехкдаьтта чакхдоахеи мехкдаьтта химически, кхы тIа а технически кийчдара дешаша керттера моттиг хьалаца еза областной партийни организаце балха тIа, керттера лостам а хинна дIаотта деза уж производства эффективность лакхъяра даькъе.

Энергетика даькъе керттера уйла тIаерзае еза республика халкъа боахами баха нахи тешшаме а хадданза а электрически йIовхалеи энергеца дIахо Iалашбара. ТЭЦ-3 реконструкци яра, электропередачай керда линеши кхыйола объекташи хьалъяра кийчо дIайолаянза яргьяц.

Теркалде доагIа, машиностроене лоархIам боккхагIа хулаш хилар, тIагIерттан шерра масштабегIеи е еза предприятешта реконструкци, производственни мощностех ма-могга дукхагIа пайда эца, станокийн оборудованеи сменноста коэффициент лакхъе еза.

ДIахорча шерашка хьун, кхачаи, хьу чакхйоаха промышленность кхы тIа а дегIайоалаелга Iалашданза, транспортеи бувзамеи предприятей материально - технически база чIоагIъяра болх кхы а интенсивнегIа дIахо баьза, транспортни средстваш доккхийча боахамашка чутулъянза, чархаш тIарча составах пайда дикагIа эцанза баргбац.

ИттлагIча пятилетке промышленноста хьалхашка латта дерригa чоалханеи бехктоккхамеи декхараш кхоачашдара тIадерзаде деза республика ерригача партийни, советски, профсоюзни, комсомольски, боахама органий гIулакхаш.

КПСС обкома балха бехктокхаме участок я, аьлар докладчика, юрта боахама кулгалдар. Отчет луча юкъагIа КПСС горкомаша, райкомаша, юххьанцарча организацеша къаьстта уйла тIаахийтай КПСС ЦК мартовски (1965 ш.) Пленумо кийчбаь, колхозийи совхозийи экономически база чIоагIъяра, цар материальни безам совбаккхара, производствана дIахо интенсификаци яра тIаберзабаь парте никъ чакхбаккхара.

Массанена а ховш да, нйслагIча пятилетке юртарча къахьегамхошта доагIача даькъа кIезига халонаш ца кхаьчалга. Цхьабакъда стихийни низашта колхозхой, совхозий болхлой, юрта боахама специалистий хьинар, боккха сакхетам, говзал духьала яьккхача моттигашка во ка яьнпаяц. Пятилетка чакхйоалача шера хьоккхамаш дикка лакхдаьд Шелковской, Урус - Мартановски, Веденски районаша. Дуккхача боахамаша, бригадаша, фермаша толаме кхоачашдаьд пачхьалкхенга илати юртбоахама продукце кхыдола тайпаши доххара декхараш. Царех я Шалински районера «Новосельский» (хьалхагIа хиннa директор нов. Хариков, парторганизаце секретарь нов. Зашова), Мичурина цIерагIа (директор нов. Зелимханов, партийни организаце секретарь нов. Сакаев) совхозаш, XX партсъезда цIерагIа колхоз (председатель нов. Албаков, парторганизаце секретарь нов. Хакимов). Халахете а, цу тайпара масалаш республике кIезига да. ДукхагIдолча боахамашка хIанз а торонашка хьежжа дац экономически хьоккхамаш а юртбоахама продуктай лоархIамегIара тайпаш дукхагIа дахарен къахьегама овсарле лакхъярен темпаш а. Юрта боахамера дуккха проблемаш къестаси цу дешаех лаьца парте Центральни Комитето даьча лоархIамегIарча сонамаша дIадехараш биззача боараме кхоачашдеи мегадац парте обкома.

Алма-Ате ше къамаьл деш нов. Л. И. Брежнева аьннад:

«ДIахо а ухийтарда вай юрта боахамга тоъал ахча. Цхьабакъда, хьалхарча юкъьге тIа-тIа шаьрагIа хьаотт гIулакхa дикала оагIув: мишта, малагIча тайпара, эффект йоккхагIа йолаш пайда эц вай халкъа ахчах». Хьадувла, йоах нов. Власова, хьожаргда вай парте дIадехаш дола из гIулакх воайцига кхоачаш мишта ду. Масала, нйслагIча пятилетка шерашка вай республика юрта боахамга дIадахийтал 380 миллион сом, 810 эзар тонн минеральни удобренеш, 5500 гаргга трактор, 3477 автомобиль, 2450 комбайн, дуккха кхыйола юртбоахама техника еннай цунна. Цхьабакъда, дIадахийта ахча пайда тIехьа а болаш юхаметтаоттадаьдац боахамаша.

Республике пайда во эц керттерча рузкъах — лаьттах, КIезига лакхлу ялата культурай хьувкъам. Укх тIеххьарча шин шера юкъера лаьрхIача 17 центнер мара хиннабац из, вешта аьлча планагIа лаьрхIачул 4 центнер лохагIа хиннаб хIара гектара тIара. Къаьстта лоха ба хьувкъам Назрановски, Надтеречни, Малгобекски районашка. Дуккхача боахамашка чIоагIа телхаю культураш кхеяра агротехника, кхоачашъяц севообороташ, органически минеральни удобренеш кхашка тессара ханаши боарамаши. Продукци кIезига йовц йоархIашца, дIайийнача хIамашта зуламдергашца, лазарашца къовсам мела лоаттабар бахьан долаш.

Къаьстта чIоагIа са хьовзаду хий деккача лаьттаехи мелиорацена хьахьожаьча капиталовложенеехи пайда лерттIа эцаш ца хиларо. Республикерча дерригача оахача лаьттаех диълагIа дакъа хулча 120 эзар гектар долча хий деккача лаьттаех, тайп-тайпара бахьанаш а доахаш, цхьанна а шера хий диллац 10 эзар гектар гаргтача лаьтташка.

Дукха кхоачамбоацараш да хьайбай боахам санна дола лоархIаме дакъа дегIадоаладеча. Дулх, шура, хьайбай кхыйола продукци дукхагIа йоахилга юхадетт доахаи кIезига дебаш хиларо.

Тесса битаб племенни зооветеринарни болх. Деттача доахах пхелагIа дакъа мара дац цIенача фух.

Лоха я хьайбай продуктивность. 1974 шера дулха лаьрхIа сов гIийла долаш дIачуденнад 21 процент лоахани 54 процент жаи. Укх тIеххьарча шин шера йоаккха шура кIезигъеннай, хIара кхоабача Iаттта лаьрхIача 2000 литрал тIехъялац из. Продуктивность къаьстта лоха я Назрановски, Грозненски, Надтеречни, Сунженски районашкарча боахамий фермашка.

Йолаш йолча торонех геттара кIезига пайда эц «Скотопром» яхача треста совхозашка продукци дукхагIа яхара. Чуоттадаь хьайбаш кхабара промышленни методаши толашагIа йола технологии лерттIа юкъеккхахьац укхаза. Цхьаьца I комплекс, площадка, кормоцех яц тресте къахьегама овсарле санна, иштта чуоттадаь хьайбаш кхабара операцей эффективность а лакхъяра дика я аьнна хьаоттае мегаргйолаш. Хьайбай боахам интенсивно дегIабоагIилга юхадеттача факторех цаI — доакъарий база мела хилар. Колхозашеи совхозашеи цхьанна а шера кхоачашъяц йол, силос, витаминни доакъараш кийчдара планаш, уж комплексно чакхдахара эша хьалаш кийчдаьдац. ХIанз йолаш йолча кормоцехаша Iалашдац доакъараш доахилгеи доакъараш кийчделгеи хIанзарча технологе тIа даккхара гIулакх.

Колхозийи совхозийи балха тIа доккхий кхоачамбоацараш хилара маIан да, аьлар докладчика, республика партийни советски органий оагIонгахьара юртбоахама производствана деш дола кулгал эсала хилар. Юртбоахама ведомствай кулгалхоша нн. Д. Г. Завгаева, С. А. Кириллова, Е. В. Кучерявенко, Е. В. Тумсоева, кхыбараша тIатеIIа леладац производствана интенсификаци ярен цун эффективность лакхъярех, кхоачамех ма-могга дукхагIа пайда эцара гIулакх, практикана юкъе мела кхухь Iилмана карагIдаьннараши дикагIа йола опыти.

Ший Iалама - климатически хьалашка, материальни къахьегамеи ресурсашка диллача мел эша торонаш я вай республика юртбоахама производство толаме дегIаккхувлара, юртбоахама продукце массе тайпа дIахо дукхагIа кийчъяра, из дикагIа хилийтара, республике баха нах кхачан продукташцеи промышленность — юртбоахама бедалцеи кхоачам хиллал Iалашъяра бехктоккхаме декхараш кхоачашдара.

Из декхар кхоачашдергдолча керттерча наькъех цаI ба юртбоахама производствана дIахо специализации концентрации яр, из хIанзарча индустриальни ларда тIа оттаяр. Цу оагIорахьа хIанзле хьалхара гIа баьккхаб. Республике вIаштIехьйоалаш латт хаьдда зональни отраслеви специализаци, хьалъеш латт хьайбаш леладу комплексаш, чуоттадаь уж кховба площадкаш. ХIанз баьцадаараш, комсаш, фуаш керттерча даькъе специализированни боахамашкара нйду вай. Масала, кхееча комсех 90 процент «Чеченингушвино» объединенена доагIача даькъа кхоач, ахаш совгIа баьцадаараш «Консерплодоовощ» объединенена кхоач.

Цхьабакъда, юртбоахама производствана специализации концентрации яра дешаш къестадеча теркал ца деш дукха хIамаш да республике. ХIанз а дIадаккханза да, хьайбаш леладу керда комплексаш болх бе йолайолийташ хилча, мегаргйола типови помещенеш тессе юташ хилар. Из да боахама вIалла сагота ца хилар. Харцахьа да, «Чеченингушвино» яха объединене (нов. Д. М. Хаматханов) керда совхозаш йохкача хана комсий бешамаш оахача лаьтташка мара, бурунашка, довкъий босешка дIайогIа безам боацаш хилар.

Экономика дIахо дегIайоалаяра цIенхаштагIа хила деза юртбоахама производство вIаштIехьъяккхарца, уйла дукхагIа тIаахийта еза цунна специализаци, концентраци яра дешашта, боахамашта юкъера бувзамаш дегIаккхувлара. Ялати доакъараши дуккха а дукхагIа доахилга, дикагIча сортех йола хьажкIаш дIаюв лаьтташ дукхагIа хулийтилга, къаьстта фу лелалергдола боахамаш доххилга колхозаши совхозаши йолча метте а хIаьта иштта «Сельхозтехника» объединене ларда тIа боахамий юкъара а агрохимцентраш йоххилга.

Хьайбай боахаме керттера уйла тIаяхийта еза доакъошта дIахо специализации концентрации яра, промышленни ларда тIа шура йоаха, бежана дулхи хьакхий дулхи доаха хIанзарчар тайпара йола комплексаш хьалъяра.

Дулх дукхагIа дахара боккха кхоачам ба лоаман даьгIенаш.

Дуккха болх баьза баргбац бурунни лаьтташ тоадара.

Юрташкарча къахьегамхошта хьалхашка бехктоккхаме декхараш латт иттлагIча пятилетка хьалхарча шера. Карарча пятилетка хIара шера юкъера лаьрхIача йоахаш хинначул юртбоахама продукци кIезигагIа йоахаргйолеи кийчъергйолеи гIулакх нийсдалийта мегаргдац 1976 шера укх шерарча халонаша оттаяь духьаленаш йисаяле а. 153 эзар тоннал кIезигагIа доацаш ялат, 15 эзар тонн ганараш, 180 эзар тонн шекара свеклаш, 85 эзар тонн комсаш, 52 эзар тонн сом, 32,5 эзар тонн дулх, 75 эзар тонн шура яккханза, 60 миллион фуъ гулданза даргдац.

Керттера низаш тIадерзаде деза лаьттаех, техниках, удобренеех пайда дикагIа эцара, лаьтта леладара культура лакхъяра. Ялатий, коартолий, баьцадаарий, ерригача кхыча юртбоахама культурай хьувкъам дикка лакхбанза, доакъара база чIоагIъяра хоадамболлаш дола гIулакхаш чакхдаханза даргдац. ХIара районеи боахамеи из проблема кхоачашъяра тIадерзаде доагIа хьайбай боахам массе тайпарча доакъарашца Iалашбара дош укх гарггарча хана дизза къоастадергдола гIулакхаш.

Балха эффективность лакхъелга дуккхача хьале къахьегами производствои вIаштIехьъяккхарах, кадрай квалификацехи царех пайда нийса эцарахи, толашагIа йола опыт Iомаярах а дIайоаржаярах а тийша да. Механизаторски кадраш шоай балхаш тIа чIоагIлургйолаш дола гIулакх де деза, республике шерра дIайоаржае еза шоай хозрасчет а йолаш механизированни отрядаш вIашагIйоххара Шелковской района маьхера опыт, тIаккха цо йиш хулийтаргья къахьегама овсарле массехказза лакхъеи продукци дуккха а дукхагIа яхеи.

Республика юрта боахама хьалхашка латта декхараш кхоачашдара колхозийи совхозийи болхлоша тIагIертта къахьега дезаргда. КПСС горкомаша, райкомаша, партийни, комсомольски, профсоюзни организацеша, Советаша, юртбоахама органаша денна терко е еза, промышленноста, гIишлошъяра, транспорта, бувзама предприятеша, дешара заведенеша хьинаре новкъостал де деза. Юртбоахама производство айяр — ерригача областной партийни организаце гIулакх.

Цул тIехьагIа республике капитальни гIирсаш хьалдара анализ е волалу докладчик. 1974—1975 шерашка массе оагIорахьара еча финансироване хьахийцача капитальни вложенеех пайда нийцар 657 миллион сом да. Цхьабакъда, даькъа кулгаллеча цIенхаштта кхоачамбоацараш хиннад. Укх тIеххьарча шин шера республикерча гIишлошъераша эксплуатаце дIаеннаяц «Красный молот» яхача заводера фонтанни арматура арахецача цехий блок, гор. Аргунера цIеношка ухийта йоккхий панелаш ю завод, Ачхой - Мартановски, Наурски, Грозненски, кхыча районашкара хьайбаш леладу комплексаш санна йола лоархIаме промышленни объекташ. Республикерча къахьегамхошка дIа ца кхоачаш йисай бIаьш квартираш, дукха культурно - бытовой объекташ, деша даха ха йоацача берий учрежденеш. Пайда ца эцаш йиса ерригa капитальни вложенеш 64 миллион сом совгIа я.

Кхоачамбоацараш хилара керттерча бахьанех цаI хиланза яргйоаца гIишлой индустре база ца хилар, ахчах дуккхача объекташка дIа-юха а дийкъа кагдараш дар. ГIишлой индустре база хьаяра новкъарле ю ведомственни духьаленаша, база объекташ республика территоре тIа дIаннйсъяра технико - экономически бокъонаш ца хиларо. ГIишлошъераштa хIанз а кIезига новкъостал ду йоагI-йоагIача союзни республикански министерствай оагIонгахьара.

Кердача пятилетка планаши республике капитальни гIирсаш хьаллара объемаш дIахо лакхъяра юкъара декхараши кхоачашдулургдац цу даькъа Iилма - технически прогресс сих ца йича, гIишлонашка къахьегама овсарле ма-могга лакх ца йича, производства кхоачамех биззагIа пайда-ца нйцача. ХIаьта кхоачамаш вай шортта да. Республикерча аханел совгIа йолча гIишлошъяра управленеша укх шера лохдаьйтад фондаша юха хьалури къахьегама овсарлен. БIарчча хьанийцача къахьегам дукха дIалоацаш сов дукха балхаш да Нохч - ГIалгIай гIишлошъяра управлене, «Чечингсельстрой» тресте, кхыча подрядни организацешка. Цар хьалъеш йола зданеши гIирсаши, каркасий элементаш, пенаши тIатохараши кийчъеш чоалхане, я, дукха материалаши хеи эш царна. Дуккхаза а кхоме йоацаш нийслу архитектурно-планировочни решенеш. Геттара лоха ба гIишлошъяра индустриализации, механизации яра боарам. Панелахи блокехи пайда а эцаш хьалдеш долча чуIеча цIеноша дIалоаца дакъа 20 процент мара дац, мехка юкъера лаьрхIача из хьоккхам 45 процентага дIаккхаьчача метте. «Чеченингушстройматериалы» яхача объединене хIанз а вIаштIехьдаьккхадац моттигерча бедалах отделочни материалаш, цIеношка ухийта доккхий доакъош, гипсопрокатни панелаш хьаелга.

Бехк баккха шортта бахьанаш да проекташ уттаерех а. «Чечингражданпроект», «Гипросельхозстрой» яхача институташа хIанз а кьаьнарча хьисапагIа уттаю проекташ, теркал ца деш цIенхаштта хIамаш дут объемно - планировочнии конструктивнии решенешка, лоархIамаш харцахьа ду гIишлошъяра сметни мах оттабеча хана.

Республика экономикеи культуреи дIахо дегIайоалаяра сагатача декхараша дIадех капитальни гIирсаш хьалдечара кхоачамбоацараш хоадамболлаш дIалоахилгеи белгалъяь планаш кхоачашъяр Iалашделгеи.

ДIахорча пхе шера гIишлой-монтажни балхий ерригa объем, хьалхагIеи а даьча лоархIамегIа, 1,4-зза йоккхагIа хила езаш я.

Цунга хьежжа дукхагIа хургья болх бе йолайолийта керттера фондаш. 1976 шера хьаллаьдаха лерхI 260 эзар квадратни метр нах чубаха цIеношца, 9 эзар дешархочоа лаьрхIа школаш, 34 миллион сома мяьха йола производственни фондаш. Республика юрташкарча районашка дикка дукхагIа хьалдергда производственни, нах чубаха, культурно-бытовой гIирсаш. КПСС обкомо, министрий Совето пусковой объекташ сихагIа хьалъяьхара а капитальни планаш кхоачашъяра а гIишлошъеча организацей капитальни вложенешта, материальни ресурсаштеи мощностеи концентраци яра тIадерзадаь цIенхаштта гIулакхаш чакхдаха деза. Массе а оагIорахьара эргадоахаш тоаде деза гIишлош хьалъелдеи цунна доал делгеи, производства ерригача звеньяшка юкъеккхахьа еза боахама расчет, къахьегама овсарле лакхъянза яргъяц. Дукха болх бе беза жилищно - граждански объекташ ритмично хьалъяьхара, Н. Злобина бригада, нах чубаха цIенош хьаллара орловски гIишлошъерий опыт йоаржаяра.

Халкъа боахама Iалаьнате йоккхийча масштабаша, дегIаяхкаьча экономически торонашеи общественни эшарашеи дIадех боахам лелабелга а цунна доал делга а Iилман ларда тIа даккхар, пачхьалкхен дисциплина геттара нийса чакхъяхар. Парте областной комитето, республика советски боахамеи органаша белгтала болх баьб халкъа боахама структура а доал делга а эргадоаккхаш тоадеш. ХIанз республике я 14 производственни объединени, царга кхоач ерригача арахецача продукцех 25 процент яр.

Производство вIаштIехьъяккхара а цунна доал дара а керда форма экономически пайдане хилар хьахьокх «Консервплодоовощ» объединене. Цо болх беча юкъа баьцадараш доахилга 2,1-зза дегIаденад, консерваш арахецилга — 41 процент, къахьегама овсарле 42 процент лакхъеннай, хьахула пайда 7-зза дукхагIа хиннаб.

Цхьабакъда, промышленноста доал делга эргадоаккхаш тоадара беш бола болх вайцига хIанз а ледара лелабу. Доал дара структура хувцилга геттара мела леладу Нохч - ГIалгIай АССР Министрий Совето, кхачаи моттигерчеи министерстваша, дулха-шурий промышленноста предприятеша. Из хьалхагIа а санна йоккхеи дукха лагIаш долаши я.

Массанахьа а цIенхаштта кхоачашъяц планови дисциплина. ХIара шера 30 гаргга предприятийс продукцена реализаци яра заданеш кхоачаш ца еш, диълагIа дола дакъа — къахьегама овсарле лакхъяра а 16 процент гаргга яраш — арахецача продукцега дIадодар кIезигдара а планаш кхоачаш ца еш юс. Планаш эIамагIа е гIертара гIулакх харцахьа лаьрхIадале а, республика цхьайолча министерстваши ведомстваши отчетни юкъа 30 предприятена планови заданеш хийцай.

Вай дукхагIа йола планаш Iилман ларда тIа оттаянза а моттигера башхалонаши торонаши теркал ца еш а я аланза далац. Хетаргахьа, пайдане хургда вай Iилмахой, Къилбаседа - Кавказа Iилман центр, СССР Госпланеи СССР Iилмай Академеи институташ юкъе а озаш республика производительни низаш дIа-юха нийсдара деша хетаяь Iилман конференци йича, йIаьххача хана лаьрхIа уж дегIадоаладара Iилман рекомендацеш кийчъе доладелча.

КПСС XXIV съездо нйслагIча пятилетка керттера декхар лаьрхIадар къахьегамхой хьалтороп культурни боарами дикка лакхбелгах. Цу хьакъехьа дувцаш, докладчика ховм бир, пятилетка шерашка болхлойи гIулакхерча наьхеи алапи 109 сомагара 122 сомага кхаччалца лакхденна хиларах, колхозхошта баьча балхах лур 45 процент тIакхийттад. Бахача наьха хьаштаи дукхагIа Iалашду дегIаьхкача общественни фондий чотагIа. ХIара шера пенсештеи тайп-тайпарча пособештеи хьежаду 80 миллион сом. ДукхагIа хIамаш нйе а ахча дIадехка а йиш хул наьха.

ДукхагIа рузкъа дIаухийт просвещенега, унахIено лоарара, культурага. Алхха укх тIеххьарча шин шера хьалъяьй 29 школа, е бIарччача бархIлагIча пятилетке яьраш миссел. ДIахо а болх баьб наьха вахара хьалаш тоадеш, городаши юрташи тоеш, бахача наьха цIеношка газ чуюллаш, нах баха моттигийн гонахьени саннтарни хьал тоадеш. Республике кIезига балхаш даьдац Iалама ресурсаш лорaеши очистни гIирсаш хьалдеши.

Партийни советски органаша торговле, общественни кхачац, бытовой гIулакхаш деча предприятей материально-технически база чIоагIъяра дукха балхаш даьд. Пятилетка шерашка пачхьалкхен торговле розничии товарооборот 35 процент гаргга, кооперативни — 45 процент дегIаенай, бытовой гIулакхаш делга — 1,5-зза дукхагIа хиннад, цу даькъа юрташка — шозза совгIа дукхаенна-а-хуьлаш.

СУРТА ТIА: областной партийни организаце делегаташ (аьттехьара аьрдехьа): Надтеречни районерча ПМК-2 бульдозера машинист П. А. Войченко, Назрановски Г. Ахриева цIерагIча «Электроинструмент» завода слесарь-инструментальщик А. М. Котиев, Сунженски района Орджоникидзе цIерагIча колхоза доярка Э. М. Героева, Сунженски района «Победа» колхоза кон тIара оалхазараш леладеча ферма заведующи О. И. Зимарина, Грозненски химкомбината слесарий бригадир М. А. Мамаев, Шалински района «Автуринский» совхоза хьажкIаш лелаеча звено звеньевой И. Тасуханов, производственно-технически бувзама управлене спецбувзама узела болхло С. А. Аванесян.

В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

## XV ОБЛАСТНОЙ ПАРТИЙНИ КОНФЕРЕНЦИ

# КПСС НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБЛАСТНОЙ КОМИТЕТА БАЛХАХ ЙОЛА ОТЧЕТ

Нуниа цхьана, цу даькъе мел даьр пхе шера планагIа де дезаш хинначунга хьежжа дац. КПСС областной комитето, дукккхача горкомашеи райкомашеи, советскии боахамеи органаша эсала тIахьожам лоаттабаьб бахача наьха культурно-бытовой хьашташ Iалашдеча предприятештеи организацештеи, цу гIулакхьа хьахецача рузкъах бизза пайда эцилга вIаштIехьдаьккхадац, из дара министерствай, ведомствай, предприятей, совхозий, колхозий йолча торонех эсала пайда ийбаьб. Масала, «Грознефть» а «Грознефтехимзаводы» яхача а объединенешта, моттигерча, кхачани бытовой гIулакхаш дечеи министерствашта КПСС обкома бюрошкеи пленумашкеи цкъа санна дукхаза а критика яьй шоай низашиа культурно - бытовой объекташ хьалъелга а царна ремонт елга а цар лерттIа лела ца дарах, бытовой гIулакххаш делга дегIа ца доаладарах.

Мехка йоккха опыт Iоаяьй коллективаш дегIаахара социальни планировани яра даькъе. Дуккхача областашкеи республикашкеи предприятеш социально дегIаахара планашкара баьнна цу тайпара планаш бIарччача районаштеи городаштеи увттае болабеннаб. Вайцига йоккхагIа йолча предприятеех 10 процент ярий мара яц цу тайпара планаш, хIаьта цар тIа а белгалдаьдац болхлой къахьегамеи вахареи хьалаш дикка тоадара де дезараш, цар говзали юкъарообразовательни боарами лакхбара, балхах мукъа йолча ханах дикагIа пайда эцара де дезараш.

Парте XXIV съезда, КПСС ЦК декабрьски (1973 ш.) Пленуме белгалдаьккхадар халкъа эша товараш арахецилга тIехьатетта йиш йоаца гIулакх да, аьнна. Цхьабакъда республике из нийса кхетадаьд аьнна ала йиш яц. Дуккхача министерствашта, ведомствашта, предприятеша хIара шера кхоачашъяц культурно-бытовойи боахаме эшеи товараш арахецара оттаяь заданеш. Цу даькъе къаьстта во болх бу медицински инструментий заводо; «Терек» объединене, хьуп боахама управлене. Из бахьан долаш кхыча областашкара хьаккхахьа езаш хул барзкъаш хьалъэхкача эша ши миллион совгIа прищепкаш, 200 эзар диги бели, дукха почтови яьшкаш, хIамашта аьшк еттача эша улгаш, кхыраш. Уж еррига хIамаш цхьаккха хало а йоацаш вай дуккхача предприятешка хьае йиш йолаш я. Республика динза дарг мел доапар дац «Халкъа художественни промыслай хьакъехьара» КПСС ЦК соцам кхоачашбара. Тахан тикашкара эша йиш яц сувенираш, совгIата тела хIамаш, моттигерча говзанчаша хьаяь шоай тайпара хоза хIамаш. Уж арахецилга вIаштIехьдаьккхадац. Наха эшараши цар хьашташи кIоаргга тахка а техка парте обкомо, горкомашеи райкомашеи, Министрий Совето, горрайисполкомаша наха боахаме эша а цар чIоагIа хоатта а товараш арахецилга дегIадоаладара кийч а даь цIенхаштта гIулакхаш чакхдаха деза.

Къахьегамхой хьал-торо тоаяра дешаш айхха дувзаденна да — торговле, бытовойи, медицински, коммунальни гIулакхаш делга тоаларца. ХIанзалца лаьчун бизза мах а беш цу даькъе динза дисараш геттара а дукха долга белгал ца даьккхача далац.

Горозаши нах баха моттигаши лерттIа тоа ца ярах, цига цIенои порядоки ца хилийтарах советскии боахамеи органашкара доаггIар хьадехац партийни комитеташа. Царех дуккагIъяраш, цу даькъе г. Грозный а воча хьал тIа хиларах сагота яц. Уж дешаш къоастадара лерттIа оарцагIъялаи къахьегамхой депутатий Грозненски городскойи районний исполкомий Советаш. Горисполкома председатель В. М. Шамардини цун заместителаши Iемаб дуккха кхоачамбоацараш ца зе. Къахьегамхой жалобаш дукха теркалъяц, городерча цIеношта ханнахьа ремонт яра, наькъаш тоадара, улицашка сердал йиллара хайра хIама дац, баха наха хиеи газаеи Iалашбелга лерттIа вIаштIехьдаьккхадац.

Дукха бехкаш доах торговле министерствана, респотребсоюза, ОРС-ашта, столовейи ресторанийи треста. Наьха хьашташ во Iомаду торгови организацеша, товараш хьаккхухьийтача промышленни предприятешцеи базашцеи доагIача тайпара бувзамаш леладац; товараш эш-эшача дIа-юха хьежадеча мелал ювлийт. Самообслуживани, хьалххагIе а даь заказаш дIайийлар, товараш цIагIа дIакхахьар, ахфабрикаташ йоккар санна йола торговле прогрессивни формаш ледара юкъескхувл.

Дукха кхоачамбоацараш да баха нах баьцадаарашца, коартолашца, хохашца, сомашца, комеашца Iалашбеча, къаьстта Iан замалахьа. Цу тайпара хьал оттара бахьанех ца! за хиланза яргIоаца хранилищаш ца хилар. Уж хьалъелга Iалаьмате эсала лел. Баьцадаарашта еши лоаттабу хранилищаш хьалъяра плaн цIаккха а кхоачашъяц «Чеченингушвино», «Консервилодоовощ», «Грознефть» объединенешта.

Кхоачашдаза диса дукха дешаш да къахьегамхошта бытовой гIулакх деча а. 1974 шера хIара сага-сих 10 сома маьха мара бытовой гIулакхаш даьдац, хIаьта бIарчча РСФСР хьайцача уж даьд 17 соми 67 кепиги маьха.

Торговлеи бахача наха бытовой гIулакхаш дечеи нийслу кхоачамбоацараш дIадахара цIенхаштта гIулакхаш чакхдаха деза партийни, советски, боахама органаша. Къахьегамхой хьал-торо дерригIа тоаяра йоакхо яр, КПСС XXIV съездо белгал ма-дарра, оттадаь доазув доацаш йаьххача хана лаьрхIа дола мехка боахам дегIабара юкъара декхар да.

КПСС XXIV съезда решенеш кхоачаш а еш, областной партийни организаце ца хаддаш эргабохаш тоабаьб къахьегамхошта коммунистически кхетам балара болх. Керттерча даькъе из тIаберзабаьбар нийслагIча пятилетка халкъбоахама планаши социалистически декхараши кхоачашделга Iалашдара, хIаравар лакха идейни сакхетами нравственности йолаш хилийтара.

Идеологически балха тIа парте обкомо, горкомашеи райкомашеи хьалхе лелаяьй партен Центральни Комитета соцамашца, КПСС ЦК Генеральни секретара нов. Л. И. Брежнева даьча къамэлашарча положенешеи выводашеи.

Йоккха моттиг дIалацар къахьегамхошта интернациональни атеистически кхетам луча нийсденна цIенхаштара кхоачамбоацараш дIадахара чакхдаьхача гIулакхаша.

Идеологически болх тоабеча партийни организацеша шерра пайда ийцар политически просвещенех, наха юкъе беча агитационни балхах лекционни пропагандах, кепайоазонах, радиоси телевиденех, цар беча балхах хьахулар кортаболаш хилийта гIийтар. КПСС обкомо, горкомашеи райкомашеи партийни организацей терка тIахийтар марксистско-ленински дешарей экономически образовани чулоацам дIахо а кIоаргбара, вахарца а боахамеи культуран хьадамболлаш долча дешашцара а бувзамаш чIоагIдара. Къамий дешах йола парте теории программни положенеши, материалистически мировоззрении дына идеологеи къовсам лоаттабара проблемаш а Iомаяра дуккхагIа терко яьй.

Тайп-тайпарча формаех дола политически дешар хIара шера дешаш 160 эзар саг ца республике.

ДуккагIа хиннай еша лекцеш, интернациональни атеистически темаех ешараш а хулаш. ДукхагIа йийшай нохчийн гIалгIайн меттала лекцеш.

КПСС ЦК-ас Белорусски партийни организацех баьча соцамга хьежжа дикка тоаденнад пропагандистскии лекторски кадраш кийчъелга, царна теоретически методически новкъостал делга.

Политически балха практикана юкъелахад министерствайи ведомствайи кулгалхоша къахьегама коллективашка отчеташ елга, шерра дIадаьржад общественно - политически чтенеш елга. Тоабеннад кхалнаха юкъе бу болх. Из дара новкъостал дер Дунеи халкъашта юкъерча кхалнаха шера хетаяь мероприятеш чакхъяхаро, кхалнаьха районни конференцеши республикански съезди яро.

Нохчийн гIалгIайн халкъий исторе дешаш кIоаргагIа тахкара, социализм хьалъяра тайп-тайпарча этапашка лоаттабаьь классови къовсам дIабовзийтара, «едини потока» реакционни теорена критика яра вузий общественни кафедрай, историе, меттеи литературан Iилма-тохкама института теркам дуккагIа тIаберзабаьб. Беррига идеологически болхлой нийсача наькъа тIа бахара боккха пайда болаш «Нохч-ГIалгIайче 1941 — 1945 шш. Сийлахь - боккхача Дай-мехка тIем тIа» яхача Iилман конференцех.

Кепайоазон тIа, телевиденеи радиои лелаю лаьрххIа рубрикаш, вIаштIехьдаьккхинна интернациональни атеистически кхетам балара партийни организацеши идеологически учрежденеши Iоаль кхычар дIаэца мегаргIола балха опыт.

Къахьегамхошта интернациональни кхетам балара дикка пайда болаш Венгерски Халкъа Республика Комаромски областаца, болгарски гIишлоашъераша, Къилбаседа Кавказа республикашца леладеча доттагIалла бувзамех, цхьаболча вай районаша Дагестана, Къилбаседа - ХIирийчен, Черкесий - Балкхаройчен доалахарча районаша цхьана чакххоахача мероприятеш, хIаьта ишта чакхдахача украински кхалкъа литературан декадо.

Бахача наха идейно - политически, интернациональни атеистически кхетам балар дIахо эргадоахаш тоадара чакхдахьаш практически гIулакхаша айдир наькъа къахьегамеи политически хьинар, чIоагIйир халкъашта юкъера доттагIал, дына идеологеи обрядностан духьалара къовсам кхы а чIоагIбир. Цунца цхьана белгалдаккханза даргдац республике идеологически болх вIаштIехьбоаккхилгеи цун чулоацами укхал хьалхагIа хиннача конференце а КПСС обкома X пленума а решенеш кхоачашъелга Iалашдеш боацилга. КПСС обкомо, горкомашеи райкомашеи пропагандистски а наха юкъе беча политически а балхацара формализм цIенъяь дIаьккха яц, из массаза а комплексно бац. Къахьегамхошта идейни кхетам балар эсала дув къахьегамца коммунистически гIулакхаш долаш, дисциплинех бехктоккхами, хIаман хьисап долаш хиларца, коллектива сийи паччахьалкхен хьаштийи йоакхо яра. Идеологически средствай система кхоачамболлаш тIаерзаяьяц доал во дара, потребительски психологена, вай моралаца тарлуш доацача кхыча хIамашта духьала къовсам лоаттабара.

ЦIенхаштта кхоачамбоацараш да студенташтеи деша богIача кагирхоштеи идейно-политически кхетам балара даькъе а.

ХIанз а вIаштIехьъяьккхаяц бахача наха интернациональни атеистически кхетам балара бIарчча цхьа система. Сунженски, Надтеречни, Малгобекски, Шалински, Назрановски районашка йоккхий мероприятеш чакхъяхара тIера ба, бакъда, тIатеIIа болх бац къаьст-къаьстача пахаца, бахача наьха къаьст-къаьстача группашца.

Идейно - политически, интернациональни атеистически болх беча хана партийни организацеша кхоачамболлаш пайда эцац творчески союзий организацешеи, культурно - просветительни учрежденешеи, дешара заведенешеи, Iилман организацей, кепайоазон, телевиденеи радиои, «Знание» общества организацей торонех. Дуккха лекцеш, кепатта материалаш, художественни произведенеш, Iилман балхаш, культура учрежденей мероприятеш дына а национализмаца а уйлаш йола белгалара нах гуча ца боахаш, моттигера шоай тайпара башхалонаш теркал ца еш, цхьан юкъа шоай тактика хийца яле а бахача наха юкъе шоай бIеха гIулакхаш чакхдоаха дына керте латтараш хьагуча ца боахаш хул.

ХьалхагIа а санна эсала латт цхьайолча секташеи дына керте латтарашеи законагIа доацаш леладу гIулакхаш юхадеттилга.

Республике хIанз долаш да пхьепаш лехилга, зуламхой къайла кхухьилга, урдош доахилга, мехкарий удабелга, кхелета йийнгаш марье ухийтилга, дукха истий кхувлилга.

Бахача наха тIатеIIа а лерагIа а идейно - политически, интернациональни атеистически кхетам балара хьалхара партийни комитетий, профсоюзнии комсомольскии организацей, творчески союзий, пропаганда информацеи массови средствай, идеологически учрежденей, дешара заведенешеи, интеллигенце Iалаьмате йоккхача отряда, къаьстта къаманчун а беш бехктокхам лакхбе беза КПСС обкомо. Хоадамболлаш дола гIулакхаш чакхдаханза дарггдаи кагирхошта, кхалнаха, ха яхача наха юкъе бу болх тоабара тIадерзадаь. Кагий нахи мехкарий дуккагIа юкъеувза беза феодальнородовой бытах юхедисача нийрчача гIулакхашта духьала лоаттабеча къовсама, уж леладераштa дIахайта деза шоаш воацца тарлургбоацилга.

Тахан вай шеко йоацаш дIаала деза КПСС обкома X пленума соцам лоархIам бовзаза ба, аьнна. Из кхоачашбара кхы а Iалаьмате дукха къахьега дезаш я областной партийни организаци.

Искусствай культураи учрежденей балха ю партийни влияни чIоагIъяра тIадерзадаь гIулакхаш чакхдахад КПСС обкомо. Укх тIеххьарча хана вайцига арадаьнад кIоаргга чулоацам бола книжкаш, спектаклаш, музыкальни изобразительни искусства произведенеш. Цхьабакъда вай ханара лоархIаме проблемаш кIоаргга ювцац цхьайолча произведенеша, цар дог теша а деш хьахьокхац экономически, общественни, культури эргалонаш, болхлой классеи ахархойи, интеллигенце вахаре хулаш латт лоархIаме социальни хувцамаш, социалистически къамаш шоайла гаргадахара процессаш, СССР халкъий доттагIал чIоагIдалар эсала хьагойт.

Дукхача клубашеи библиотекашеи болх во бу. Лохача боараме а цхьа система йоаца а хул цар чакхйоаха мероприятеш, уж ювзац хоадамболлаш дола боахама-политически декхараш кхоачашдарца. Культура учрежденей болх во лелаш хиларца дIаIемай культура министерство, облсовпроф. Цар йоагтIаш йола йоакхо яц кадраш хьахержараи царна кхетам балараи.

КПСС обком, горкомаши райкомаши декхарийла я творчески союзийи культура учрежденейи партийни организацей болх кIоаргагIа тахка, марксистско - ленински теории методологии Iомаяра интеллигенцена новкъостал де, художественни кхоллама партийни влиянии яра формашн методаши ца хаддаш эргайоахаш тоaе. Айбе беза литературно-художественни критика боарам.

Телевиденеи радиои дIахо а дегIаккхувланза, цар программай чулоацама дуккагIа терко янза, бахача наха кино хьокхилга тоаданза даргдац. Арахецача книжкайи брошюрайи чулоацама а полиграфически дикала а хьалхара книжни издательства болхлой бехктокхам лакхбе беза.

Идейно - кхетама балха даькъера цIенхаштта декхараш толаме кхоачашде йиш хургья идеологически кадрашца бу болх наьха санна тоабича мара. «Пропагандист хилара, — яьхад В. И. Ленина, — чIоагIа деша а опыт Iоае а еза». Баьчча из указани кхоачашъяра тIаберзабаь ба Белорусее идеологически кадраш хьахаржаран кхетам баларан беча балха хьакъехьара КПСС ЦК соцам.

ДIахо а лерагIа лакхбе беза партийни комитетий идеологически болхлой пропаганди информацеи массови средствай, пропагандистий, лекторий творчески интеллигенце, хьехархой теоретически знанейи профессиональни говзалеи боарам, царех боккъонца бола наха коммунистически кхетам лураш хилийтар духьа.

Отчетни юкъа парте областной комитето лерагIа кхоачашбаьб лакхерчеи юкъарообразовательни школа, юкъерча лаьрххIача дешара заведеней, профтехобразоване система дегIайоалаяра хьакъехьара КПСС ЦК-аи СССР Министрий Советеи соцам.

Лакхерчеи юкъерча лаьрххIачеи дешара заведеней коллективаша цхьадолча даькъа тоадаьд специалисташ кийчбелга. ЧIоагIденнад производстваца Iилмахой бувзамаш, актуальнегIа хиннай Iилман тохкамий тематика. Юкъарообразовательни школашка кIезигденнаб цхьан классе шоллагIа шера чубусараш, дешара дIабуларaш.

Цунца цхьана дешара заведеней балха юкъе цIенхаштта кхоачамбоацараш да. Лохача боараме да дешар хьехар.

Ледара кхоачашду бархIшера массанега дешийтара Закон. ХIара шера школе доацаш дукха бераш дус Урус-Мартановски, Веденски, Грозненски, Назрановски, Шалински районашка.

Партийни советскии органаша, просвещене министерствас, паччахьалкхен университето де мел доагIар даьдац моттигера хьехархой кадраш кийчъяра а кхычахьара хьатIабаьхка хьехархой районашка дIачIоагIбара а.

Дешар хьехилга дикка тоадара, массанега юкъара дешар дешийтара, кагийча нахаи мехкараштеи коммунистически кхетам балара болх тоабара, специалисташ лакха говзал йола болхлойи кийчбелга дикка тоадара декхар латт КПСС горкомаштеи райкомаштеи, просвещене министерствана, профтехобразоване управлене, лакхерчеи юкъерча лаьрххIачеи дешара заведеней кулгалхошта а партийни организацешта а хьалхашка.

ХIанзарча хьалашка кхувш йоагIача тIехьенна кхетам луча доккха дакъа хьакх предприятей, колхозий, совхозий коллективашка. Цар шерра лелабе беза профориентаци ялара болх, дегIаккхувла еза наставничество, дешара кабинеташи мастерскеши хьаеча дакъа лаца деза, профессионально-технически училищаш хьалъеча шоашкара инициатива гойта еза. Кхувш йоагIача тIехьена кхетам лулга шеррача общественносте дулхах-цIех дола гIулакх а хиннa дIаотта деза.

Ховш ма-хиллара, советски саг духовно дегIаахар из физически дегIаахарца а цун унахцIено чIоагIъярца а дувзаденна хиланза дарддац.

Беррига мехка санна, вайцига а чIоагIа йоакхо ю физкультураи спортеи. Нохч-ГIалгIайчене кIезига бац доккхий толамаш даьха спортсменаш. Бахача наха юкъе дукха тIема-патриотически а обороно-массови а болх бу. Из ишта дале а, тIема-патриотически, оборонно-массови спортивни болх дегIадаькхача дIадехарашка хьежжа бац. Парте Малгобекски горкомо, Грозненски, Назрановски, Шалински райкомаша каст-каста бIаргкIалара дувлийт уж дешаш. Ледара лел ГТО спортивни комплекс юкъехьолга.

Декхар сенах латт аьлча, из латт партийни советски органаш, комсомол, военкоматаш, ДОСААФ, физкультураи спортеи комитеташ цхьана оарцагIа а яьнна тIема - патриотически кхетам лулга, физкультуреи спорти дегIайоалаелга, гражданскн оборона система эргаяьккха тоаелга вIаштIехьдаккха дезаш хиларах. Ма-могга пайда эца а дегIаккхувла а еза Сийлахь - боккхача Дай-мехка тIем тIа советски халкъо Котало яьккха 30 шу дизар дездеча юкъа Iоаяь опыт.

Укх тIеххьарча хана партийни комитеташ советски учрежденеши дуккагIа йоакхо е яьппай административни органий балха. Милицe, прокуратуре, судашка болх бе хьожаваьв 500 совгIа саг, царех дуккагIа бараш коммунисташи комсомолцаши ба.

Цхьабакъда, республика цхьайолча районашка антиобщественни гIулакхаш деладеллашца ира а эффективни а къовсам лоаттабац. Эсала латт корта бохабу малараш тIеххьоахарашеи алкоголизмацеи къовсам лоаттабара хьакъехьара КПСС ЦК соцам кхоачашбелга.

Негативни гIулакхашца къовсам лоаттабара административни органий бехктокхам айбе, кхетам балара даькъера къахьегама коллективай, болхлой собранешей, новкъостий судий, кхыча общественни институтий лоархIам лакхбе декхарийла я партийни комитеташа организацеши.

Отчетни юкъа КПСС обкома теркам тIаахийтаб партийни комитетий балха формашни методаши эргайоахаш тоаяра, юххьанцара партийни организацеш чIоагIъяра, парте дикала состав тоаяра. ХIанз областной партийни организаце мугIаращка ва 42230 парте члени 1535 кандидати. Царех 86 процентал дуккагIа бараш материальни производства сфере болх беш ба. Шин шера парте дIайийцав 2388 саг. Царех болхлойи колхозхойи — 71,5 процент, хоалагIа дола дакъа кхалнах ба, 67 процент бараш комсомоло могаба ба.

Партийни организацей структура тоаенная. ДуккагIа хиннай парткомаш, цехови организацеш партийни группаш. Партийни комитеташа ца хаддаш лаккбаьб коммунистий авангардни лоархIам, чIоагIъяьй партийни дисциплина, доагIаш дар вIаши хьадехаргдола хьалаш хилийта гIийтай. Парте обкомо шин балха тIа хьалхе лелаяьй «Тамбовски областной партийни организаце критикаи самокритикаи хьалах», «Партийни документаш хуацара итогех» болча КПСС ЦК соцамашца, бехктокхам лакхбар, инициативеи деловитости дегIайоалаяр, сакхетаме дисциплинеи кхоачамбоацараща машар боацаш къовсам лоаттабари, кхетам балар балха партийни стила эггара лоархIамегIа дар да аьнначa КПСС ЦК Генеральни секретара нов. Л. И. Брежнева указане. Уж дешаш дийцад обкома пленумашка, бюрошка, республикански Iилма - практически конференцешка.

ДуккагIа йолча партийни организацешка юкъедихьад перспективни планировани елга, тоадаьд партийни активага дешийтилга: каст-кастагIа а яьнна парте городскойи районнии комитетий секретарий семинараш, вIаштIехьдаьккхад идеологически болхлошка, юххьанцарча партийни организацей секретарашка дешийтара. Практикана юкъедахад КПСС горкомашеи райкомашеи конференцешта юкъе баь болх бувзаш информационни докладаш елга.

Парте обкомо дукха теркам тIаахийтаб шин КПСС ЦК соцамаши шин решенеши кхоачашъяра тIехьа лоаттабу тIахьожам тоабара.

Цунца цхьана дуккхача партийни комитетий юххьанцарча организацей балха боарам КПСС XXIV съездо дIадехарашка хьежжа бац. Дийна организаторскии политическии болх белга лерттIа вIаштIехьа а ца доаккхаш дуккхача КПСС горкомашеи райкомашеи Iалаьмате дукха заседанеш чакхйоах, геттара дукха соцамаш тIаийду, юххьанцара, къаьстта а кIезига нах юкъе болча партийни организацей болх тоабара хайра новкъостал лац, боахамий органий декхараш шоашта дIатIаийц.

Цу тайпара кхоачамбоацараш да Надтеречни, Грозненски, Гудермесски, кхыболча а партийни комитетий балха юкъе, из бахьан долаш царна е а йоагIаш критика яьй чакхъяьшача отчетно - хоржама собранешкеи конференцешкеи.

Цу критиках выводаш е еза парте обкомо, горкомаша, райкомаша, хIаьта парте Златоустовски горкомах КПСС ЦК-ас баьча соцамаш хьалхе а лелаши тIагIертта къовсам лоаттабе беза балха тIа боккъонца йола партийни стиль тIагIъяра тIехьа. КIоаргагIа бовза беза партийни организацей болх, партийни кадраш нийса дIа-юха оттаяра дешаш хIара денна къестаде деза.

Парте горкомашеи райкомашеи парторганизацешка дIадехкуьйта решенеш установкаши хоадамболлаш кортаболаши, кертера декхараш белгалдеш хила еза, В. И. Ленина ма-хьеххара, шоай кертера чулоацама малагIча гIулакха тIабахийта беза ханнахьа теркал деши хиларца новкъостал деш а хила еза. Партийни документаш хувцача хана Iоаяьча опытах мишта пайда ийбу хан-ханнахьа хьежа беза.

Цхьаккха дича а ла йиш яц дуккха коммунисташ политически производственни хьинар а гойташ хилар, тIадилла цхьаккха гIулакх доацаш а производстве хьалха латтарашта юкъе боацаш а хилар, цар партийни дисциплина телхаяр.

Дуккхача КПСС горкомашеи райкомашеи Iалашдаьдац кулгалдара коллективни орган а коммунисташта политически кхетам балара школа а хиларра тарра партийни собранех лоархIам лакхбелга. ДукхагIа даькъе уж хан-ханнахьа чакхъяхац, во кийчъю, сухалбий чакхйоах, цудухьа цар организацеза вахара а гIулакхашта а йоагIаш йола влияни яц. Цо хьахокх Ярославски городской партийни организаце КПСС ЦК-ас тIайийна бовзаш бола соцам кхоачашбеча цIенхаштта гIалаташ дувлийтара.

Партийни организацей керттерча декхарех да кадраш хьахоржилга, дIа-юха нийсъелга, царна кхетам лулга. Кулгалхочун профессиональни говзалах, шийна тIадиллача гIулакха хьалхара боккха бехктокхам из кхетабеш хиларах, хьаувтта проблемаш кулгалхочоа паччахьалкхени партийни тайпара къестае хаьраx, цун шийи балха стилах дуккагIа даькъе тийнаша да управлене аппаратен ерригача службайи болх вIаштIехьбоаккхилга.

Вай дуккха а дуккагIбола кулгалхой шоашта хьалхашка оттадаь декхараш толаме кхоачашде могаргдола опыт а йоккха говзал а йола специалисташ ба. Цхьабакъда, хIанз а болаш ба шоашта хайнар дицдалийта дале а, ца деше а, дегIа ца ухе а шерашка, итташ шерашка номенклатурни яха ранг лелаераш, царна хет доккхача гIулакхе хилча наха шоаш лархIа а сийде а деза, аьнна. Болаш ба гIулакхерча балха тIа хиларах шоашта пайда ийбераш, хIаьта партийни комитеташ могийт цу тайпара факташ. Цо хьахулийт принцип йоаца, даьнна гIалаташ вIаши къайлаккухьа, несал леладу хьал, хIаьта цхьайолча хана кадраш геттара толха а ю.

Кадрови дешаш къестадеча цхьаккха принцип ца хилар а доагIар хьа ца дехар а къьгагIа хьагойт кхачан промышленности министра заместителa О. А. Алексанянца хьабенача наькъо. Цхьаккха хIама бе доацача цу сагага хиннад дийшад аьнна харцахьа даькха документаш, социалистически доалахьенна лерттIа доал ца дарах, финансови дисциплина телхарах, критика IотеIаярах партийни бехк а баь Червленски чхьагIар доаккхача завода директор декхарех мукъавалийтачул тIехьагIа шу даьча кхы а йоккхагIа йолча Наурски чхьагIар доаккхача завода директоралла хьожаву из, хIаьта цига а шийн бIеха гIулакхаш леладу. Из иштта дале а «Чеченингушвино» объединене керттерча инженералла вода, тIаккха кхачан промышленносте министра заместителалла.

Е цхьаькха масал. 1970 шера парте Наурски райкома бюрос «Россия» яхача колхоза керте латташ цIенхаштта гIалаташ дувлийтар бахьан долаш, харцахьа гIулакхаш леладар бахьан долаш колхоза председателa декхарех мукъавалийтавар П. Ф. Демченко, кхы дIахо йодача хана кулгалдеча гIулакхе ма-вохийтalла а, аьнна. Цхьабакъда, 1974 шера апрель бетта из хьожаву юрта боахама районни управлене начальникалла, ах шу кхы даьлча «Притеречный» яхача жа-леладеча совхоза директоралла. Кхоачаш шера а бол балехьа доккхий гIалаташ дувлийтарах П. Ф. Демченко партера а балхара а дIаваьккхар.

Халахете а цу тайпара хIамаш кIезига нийслац.

Кадраш харжара, дIа-юха нийсъяра, царна кхетам балара дешаш къестадеча хана, аьлар докладчикa, вай даим теркалде деза ленински дIадехараш, боахама а культура а участкашка кулгалде увттабе беза политически сакхетам бола, производствана дова дареи из вIаштIехьъяьккхареи методаш кIоаргга йовзаш бола, практически декхараш кхоачашде инициативеи хьинари гойташ бола нах.

Кулгалхой мел доккхача гIулакха тIа бале а дIаяхача хана царна карагIдаьдараш мел доккха дале а уж сонтеи гIожени хиларца, курал-сонтал йолаши паччахьалкхен дисциплина телхаеши хиларца машар боацаш къовсам лоаттабе беза партийни организацеша.

Парте областной комитето балха ленински стила, хьалхашка оттадаь декхараш толаме кхоачашдара хиланза даргдоацаш санна а лерхIаш даим йоакхо яй корта бола принципиальни критикеи самокритикеи дегIаккхувлара. Партийни вахара из лоархIамегIчарех йола норма дегIайоалаяра аьттув болаш хIама хилар «Тамбовски областной партийни организаце критикаи самокритикаи хьалах» баьча КПСС ЦК соцамах. Из шерра а массе оагIорахьа а бийцаб партийни комитеташка юххьанцарча организацешкеи, хIара коммуниста уставни декхараш кхоачашдара, майрра а на кхераш а шийна хеттар дIаалара, гIалаташи кхоачамбоацараши гучадахара, бехке бараша гуччахьа критика яра хиланза даргбоацаш хьалаш Iалашдара кхьарле еш дола цIенхаштта кхоачамбоацараш гучадаьхад. ХIанз а нийслу критика тIехьа из ерашка гIелал яхьаш, критически выступленешка замечанешки талмастта хьежаш йола моттигаш.

Боахама доалдеча, организационно - партийни политически, балха тIа, кадраш хьахоржачеи уж дIа-юха нийсъечеи нийслуча кхоачамбоацараща къовсам лоаттабеча кхы а бизза гIа пайда эша беза вай критикахи самокритикахи. ДагIа кхаба деза принципиальни критикеи самокритикеи шерра йоаржаяро партийни организаци политически упахцIена йоллий партена а халкъа а хьалхара шийн декхар нийса кхетадеш йолгеи цо хьахьокхилга.

Парте XXIV съездо белгалбаьб вай общества ерригa политически организаци эргайоаккхаш тоабара, Советий болх масса а оагIорахьара эргабоаккхаш айбара никъ.

КПСС обкомо, юртий, поселкови, районни, городской Советий лоархIам лакхбара тIехьа ца хаддаш къахьийгад. Советашта партийни кулгалдара дешаш дийцад парте обкома, городской районни комитетий бюрошка.

Из ишта дале а КПСС обкомо эсала тIахьожам лоаттабаьб Лакхехьарча Совета Президиума, Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета балха, къахьегамхой депутатий городской районни Советий балха юкъе нийслу цIенхаштта кхоачамбоацараш теркал ца деш дитад. Докладчико цхьайола критически замечанеш йир республика Министрий Совета адресагIа.

Къахьегамхой пятилетка заданеш ханал хьалха кхоачашъяра оарцагIбоахача, царна коммунистически кхетам луча профсоюзаша лоацача даькъа боккха мах беш хиннай КПСС областной комитет.

Профсоюзашта кулгалдеча хана парте обкомо даим йоакхо яьй цар болх тоабара, производствана доал деча мамогга дуккагIа къахьегамхой юкъеоззара, къахьегама законодательство кхоачашъеча тIахьожам лоаттабара, къахьегам лорабаре хьерамзлеи техникаи боккъонаш кхоачашъяраи хиланза дарддоаца хьашташ Iалашдара. Дукха терко яьй профсоюзии комитеташ кадрашца чIоагIъяра. Республике хIара шоллагIа вола ФЗМК председатель, парте член ва, уж берригаш а юххьанцарча парторганизацей партийни бюро членалла хержа ба.

Цунца цхьана белгалдаккха деза, болхлойи гIулакхерча наьхеи къахьегамца а бытаца а царна кхетам баларца а дувзаденна дешаш къестадеча хана облсовпрофо, профсоюзий обкомаша, фабрично - заводской комитеташа шоай бокъонех бизза пайда ца ийбаьлга.

Дукха кхоачамбоацараш да социалистически яхь вIаштIехьйоаккхача. Даькъеи предприятен балха тIа эггара доккхагIа дола технико - экономически хьокхамаш дахара тIаерзаяь хилац из дуккагIча хана. Цхьайолча профсоюзни организацеша, боахамий органаша телхаю яхь вIаштIехьяккхара ленински принципаш, теркал ца беш бут кхетам балара цун лоархIам. Моттигаш нийслу моральни материальни стимулий беи боагIаш тайпара лоархIам ца беш, формализм а бюрократически гIулакхаш а гучаулийташ. ЛертIа терко яц коммунистически къахьегама коллективаши ударникаши яха цIи яккхара тIехьара боламо дегIабоалабара. Кердача пятилетке республикана хьалхашка латта декхараш толаме кхоачашдара облсовпрофо шерра пайда эца беза цар опыташи знанеши. Лакхбе беза болхлой собранеи, массаэрча производственни совещанеи лоархIам, Iилма - технически общесташ, организацей, изобретателий рационализаторийи болх тоабе беза. Болхлоштеи гIулакхерча нахаи кхетам балара, къахьегамцеи общественни доалахьенцеи коммунистически гIулакх долаш хилара, профессиональни говзали культурни боарами лакхбара школаш хила еза профсоюзаш.

Дуккхача тайпара декхараш кхоачашдеча парте областной комитета тешаме гIонча йолаш хьайоагIа шийн мугIарашка 90 эзар совгIа комсомолец вола областной комсомольски организаци. Парте обкома, городской районни комитеташа кулгал а деш тоалуш доагIа комсомольски организацей гIулакхаш, кагирхошта идейно-политически кхетам луча, республикана экономически культурни дегIаяра планаш кхоачашъеча тIа-тIа лаккху цун лоархIам. Къахьегама коммунистически гIулакхаш хилара тIехьарча боламе, профессиональни говзала конкурсашка хьинарегIа дакъа луш кагийча нахеи мехкарашеи. 25 ударни гIирсаш хьалдела шефство долаш комсомолаша. Комсомола кулгалдеча дIахо а эргадоаккхаш тоаде деза вай.

ХIанз, комсомольски билеташ хувцаш латтача хана, из лоархIаме организационно-политически мероприяти экономика дегIайоаларeи коммунистически кхетам баларeи практически декхараш кхоачашдарца ювза, ВЛКСМ XVII съезде Л. И. Брежнева даьча къамэлацара положенеши выводаши кхоачашъяра юаза вай кагирхошта новкъостал де декхарийла я партийни организаци. Даим йоакхо е еза къона коммунисташ комсомоле болх бе хьежабара, из лоархIаме партийни гIулакх кхоачашдара хьалхара цар бехктокхам айбара.

КПСС обкомо даим уйла тIаахийтаб «Дуккхача наьха оагIонгахьара массане а цхьатарра, хадданза лоаттабечеи эффективнии тIахьожама хьакъехьара» ленински идеяш лоархагIа ца йоалийташ кхоачашъяра. Вай республика халкъа тIахьожама органаша хьаьхох, экономика масcе оагIорахьара айяр, паччахьалкхен дисциплина чIоагIъяр, партен правительстваи решенеш тешаме кхоачашъяр духьа лоаттабеча къовсаме шоаш парте хьинаре гIонча хилар. Цунца цхьана белгалдаккха, доагIа, халкъа тIахьожамхой доккхача эскарах массаза а лерттIа пайда эцаш ца хилар.

Декхар сенах латт аьлча, из латт, халкъа тIахьожама органаша шоай балха формаши методаши хадданза эргайоахаш тоаярах, парте правительстван директиваш кхоачашъяра новкъостал дарах. Халкъа тIахьожамо дIахо а хьинаре новкъостал де деза партена къахьегамхоцара цун бувзамаш чIоагIдара.

Цу массови органашта кулгалдара партийни комитеташа чакхдоахача гIулакхашта ларде бидла беза «Латвийски ССР-е халкъа тIахьожама органашта партийни кулгалдара хьакъехьара» баь парте ЦК соцам. Шоашта хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдара хьалхара халкъа тIахьожамхой бехктокхам ма-могга лакхбе, цар сий айде, цар ду хоамаш теркал ца деча кулгалхошкара шиш болаш жоп деха деза.

Отчет луча юкъагIа ше чакхдоахача гIулакхашка парте обкомо нийса лелаяьй коллективни кулгалдара принцип, перспективни плапага хьежжа вIаштIехьбахьаб болх обкома бюрос. Хан-ханнахьа, массаза а яхар мо, корта болаш долча, творчески хьалашка, новкъосташха, партийни IаьдалагIа, доагIар дизза хьадехаш хиннай цар пленумаши бюрошн.

Цунца цхьана докладчико самокритично белгалдаьккхар, парте обкома секретараша, бюро членаша, отделай заведующеша, аппарата болхлоша партийни комитеташцареи юххьанцарча организацешцареи бувзамаш чIоагIдара е йоагIача тайпара терко ца яьга. КПСС Централни Комитето дIадехарашка хьежжа шийн балха стиль а методаш а эргайоахаш тоае йоагIа парте областной комитето.

Шийн доклад чакхйоаккхаш нов. Власова аьлар:

— КПСС XXIV съездо оттаяь йоккха программа кхоачашъяра хьинаре къахьийга пхи шу тIехьашкахьа дисад. Шийн отчетни доклада тIа парте обкомо данза дардоацаш лаьрхIадар областной партийни организаце къестаьча керттерча проблемай анализ елга, партийни балха формаши методаши дIахо эргайоахаш тоаяра лостамаш белгалделга, белгалгIа дола кхоачамбоацараш хьагучадахилгеи уж дIадахара наькъаш белгалделгеи.

Вай конференце хоржагIйолча обкома кердача состава, парте городскойи районни комитетий кхоачашде дезараш чоалхапеи бехктокхамеи декхараши.

Вай массаза а дег чу кхаба деза дегIтIара ленински дешаш: «...ерригa уйла шн-шегIа тIаерз духьал дIадахачох йоагIаш йола выводаш фу даь ергырхьогI, вай ерригa уйла дIалоацаш дола карарчен гаргарчен хана декхараш дикагIа фу даь кхоачашдергдар-хьогI яхача дешa».

Башха - хозача хана дахаши болх беши да вай. Вай массана а гIадруг социально - экономически дегIаахара даькъе советски халкъо доахача толамашка, дунеи халкъашта юкъера вай Даьхен влияни сийн лакхдаларо. Тохкамах чакхъяьнна кулгалхо а вай Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитет, чакхдоахаш дола гIулакхаш ерригача парте дег тIарен ма-дарреи къоалдаеши ювлаеш вола нов. Л. И. Брежнев керте латта цун Политбюро.

Нохч-ГIалгIай АССР къахьегамхой ираз долаш ба шоай духьа доацаш шоашта хIара деннеи тIа-тIа доккхагIеи новкъостал деча вежарашка болча дуккхача къамех латтача СССР халкъий дезала юкъе шоаш хиларах.

Толаме болх бара мел эша хьалаш долаш да вайцига. Деза гIулакхаш дукха да. Уж белгалдаьд КПСС ЦК декабрьски (1975 ш.) Пленумеи СССР Лакхехьарча Совета IV сессеи решенешка, Пленуме нов. Л. И. Брежнева даьча къамэло, парте XXV съезда КПСС ЦК-ас оттаьча «1976—1980 шерашка СССР халкъа боахам дегIабоалабара керттера лостамаш» яхача проекта тIа. Вай республикана хьалхашка хьеллалу башха-дика перспективаш, шерра горизонташ, хьалхашка отт керда декхараш.

Докладчика Централни Комитета дош делар, Ленински Централни Комитета гонахьа айхха хкотенна йолча Нохч-ГIалгIай областной партийни организаце дIахо а парте сийлахь-йоккхий планаш кхоачашъяр, иттагIча пятилетка заданеш ханал хьалха кхоачашъяр духьа тIагIертта къовсам лоаттабергхиларах.

**ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА**

## СВЕТОГОРСК—ЦХЬАНА ЛЕЛАДЕЧА ГIУЛАКХИЙ ОБЪЕКТ

Сентябре Светогорске хинна цIей укхаза, Финлянде, хIанз а тIехьа дуьц. Цу хана Финляндски Республика Президент Урхо Кекконен а СССР Министрий Совета Председатель А. Н. Косыгин а волаш Ленинградски областе болх бе йолалийтар фински специалисташа дакъа а лоацаш хьалъяьча Светогорски целлюлозно-каьхата комбината хьалхара аргIа. Цу ханна кулгаш яздир «Финнстрой» яхача акционерни обществан цун субподрядни организацешен предприяте шоллагIа аргIа хьалъеча дакъа лацара хьакъехьа яьча соглашенена а. Советски заказаш бахьан долаш бе болх хул ззараш болча къахьегамхошта.

Иштта укх денношка а керда соглашени йир укхаза целлюлоза хьадеча технологически линена эша оборудовани фински фирмаша лоаттаергйолаш. «Раума-Репола» яхача фирмо а кийчъергья ацетатни целлюлоза деча фабрикана лаьрхIа оборудовани, «Тампелла» яхача фирмо — содорегенерационни агрегаташ, «Коне» яхача акционерни общества машинаши оборудовани яйтаргья хьун биржана, хIаьта «Юлейнен Инсинээритоймисто» яхача фирмо — хий цIенду комплекс.

Цхьана леладеча советско-финляндски экономически гIулакхий йоккха объект а хинна дIаоттаргья Светогорски комбината шоллагIа аргIа. Соглашене тIа белгалдаьча гIишлон балхашка а оборудованена даьча заказашка а бода берригa мах 220 миллион сом ба. Соглашени кхоачашъяра хьадда делаш дийцад генеральни подрядчикен оборудовани лоаттаеча дакъа лоацача фирмайи викалашца Хельсинке хиннача советски специалистий совещане.

«Финнстрой» яхача акционерни общества исполнительни директора Р. Кангас-Иккалас шун корреспондентаца ше къамаьл деш аьлар:

— Тхоаш гIаддахар дIакхайкаде а Советски правительствана баркал ала а безам ба са Светогорски комбината шоллагIча аргIан объекташ хьалъеча дакъа лаца тхога торо кхачарца дувзаденна. Тхоаех бенна тешам боа ца беш эггара дикагIча тайпара лелабе хьожаргда тхо.

**Д. ГАЙМАКОВ,**
**АПН соб. корр.**

Хельсинки.

## Какао—Ганай дошув

Гане венача моллагIчо а теркал ца е йиш яц кхаьча дошо бесса чIор тIайоалла сом тккъовронгех меттел, хепах а латаш йола га. Из да какао. Эггара хьалхара цун дIайогIа гаьнаш карара бIаьшере йолаеннача юххье Бразилера Дошо берда тIа спай (ишта оалаш хиннад хьалха Ганах). Тккъа иттлагIча шерашка мехка територе доккхагIдолча даькъах какао дIадуьш йола йоккха аре а яь дIаоттаде вIаштIехьдаьннад. Цун производство хIанз цу африкански паччахьалкхен экономика лард я. 1974—1975 ютбоахама шера Ганас экспорте яхьийтай хоза хьаж йоагIача цу продукта 330 эзар тонн гаргга, с дунеи тIа доаккхача деррига какаох пхелагIа дакъа хила мегаш дар.

БIарччача экономикатара хьали какаох тийша из хилари вIашагIйоаллача шин шодилгаца нийсде мегаргдолаш да: морача бобий экспортах хьатIайоагIа доходаш дукхагIа ме хул, лакхлу мехка къаман рузкъа дебалеши цига бахача наьха хьал-торо тоаеши бола казнера дошо бIоагIилг. Цу тайпара уж вIаши нийсдар мегаргдолаш дар, нагахьа санна капиталистически доала кIал йоаца паччахьалкхе хилча. Цхьабакъда Гана, политически гIулакхашта ший мукъагIа из яле а, цу тайпарча мехкех яц. Ширача заман оалаш хIанз а цIендаь дIадаьха даьннадац укхаза. «Какао—доходий» эIапара юкъе чулелх капиталистически рынок. Ахархочун къахьегамца хьакхеллача рузкъан доккха дакъа Ситен Уолл-стритен сейфашка ухаш хиларал совгIа, йоккхача бизнеса дай кхы а политически низ тIалоаттабе а гIерт къонача республикана. Къайле яц, ший мукъагIарча Гана эггара хьалхара президент тIера кхессача бахьанех цаI, мехка экономика хIалак хулча дIа а кховчаеш, какао мах чIоагIа лохбалар хиннилга. Капиталистически производства способа хала кризисни хьал шийна тIеххьа дIадоаладеш дола дунен рынке «маьхех паргIата ловзар» оалачо кхоанарча денах бIу ца болийташ лоаттаю Гана массаза а.

Цхьабакъда кхоххам кIаьдбарен цхьана гIулакхаш леладарен михо удаеш дIаяхача заман чу кхуас какао «монорынок». Цунна тешал ду укх тIеххьарча шерашка социалистически содружества мехкашца, цу даькъе гаиски какао эггара дукхагIа нийсрех цаI а хинна дIаэттача Советски Союзаца Ганас леладеча вIаши гIойле йолча торгови гIулакхаша.

Атта дац хIанз Ганана хьалхашка латта декхараш: экономически тIехьайисача кIоага чура хьалъялга, ший доалахьара промышленность а хIаьта, эггара хьалха, дукхя доаьош дола юрта боахам а хьабелга. Доазол арахьара продукташ тIакхухьилга дIадоаккхаргдолаш йола ший доалахьара продовольственни база хьае гIерт республика хIанзара правительство.

**А. ТЕРСКИЙ.**
**(АПН).**

Моттигерча кооперативай доалахьа дола ткъо кемеи Японе самооборона низий патрульни кемаши Сиба яхача префектура района. Токийски заливе дукха ха йоацаш форда бух цIенбеш хилар. Пхедийнакъа дохьаж теха хIамаш хьалъарахьар тралаша — иппит чуелла бомбаш. ТIом чакхбаьнначул тIехьагIа уж форда чу кхайса хиннай хьалха хиннача Японски императорски эскаро.

Из операци чакхъяьккхара бахьан фу дар аьлча, из цхьанца йолча хана чкъаьрий лувцача цхараллаша уж дохьаш доах-ка хIамаш хьаара а кхухьаш чкъаьрий лувцараш та хала човнаш яь моттиграш нийсъенна хилар.

**СУРТА ТIА:** Токийски заливера траулераш.

КИАДО сурт — ТАСС.

# КЕРДА СОВЕТСКИ ПАСПОРТ

Шу совгIа ха яьннай «СССР-е паспортни система дIахо эргаяьккха товяра дедезарий хьакъехьа» бaь КПСС ЦК-аи СССР Министрий Совета Соцам кепатеха арабаьккха.

Из соцами цу дешах лаьца КПСС Нохч-ГIалгIай обкома бюрос бaь соцами кхоачаш а беш, дIаяхача цу юкъагIа дукха болх баьб, хIанз а бу партийни, советски, административни органаша къаьнача образеца паспорташ кердачарца хувцара. Уж хувца доладергда 1976 шера 1 январе денз.

6 шера — 1976 шерагара 1981 шерага кхаччалца хийца даха лаьрхIа да паспорташ, хIаьта вай республике из лоархIаме паччахьалкхени политически мероприяти хьалхагIа чакхъяккха лаьрхIад, цхьабакъда цу гIулакхо дукха декхараш тIадожаду.

Паспортни система эргаяьккха тоаелга хьалхадаьккхад дунеи тIа эггара хьалхара вай социалистически общество дегIаяре хиннача доккхийча хувцамаша.

Коммунизм хьалъяра йоккха программа толамe кхоачашъеш болча вай мехка вахаре Iалаьмате боккхача лоархIаме я из мероприяти.

Партеи Советски правительстван советски паччахьалкхени политически система тайп-тайпарча звеньяша чакхдоахача гIулакхий формаши методаши дIахо эргаьхя тоаяра беш бола болх дIахо бахьара маIан долаш я из.

Укх тIеххьарча шерашка дикка лакхбаьб къахьегамхой депутатий Советий лоархIам, къахьегача коллективай гIулакхаш чIоагIагIа лел, общественни организацей бокъонаш шеръяьй, лоархIам лакхбаьб паччахьалкхен органий гIулакхашта лоаттабеча халкъа тIахьожама.

Советски общества вахаре хинна Iалаьмате доккхий хувцамаш, кхетадеш ма-дарра, паччахьалкхен органий маIанахи методехи, цу даькъе паччахьалкхен тайп-тайпарча функцешца, гражданий вахарен гIулакхашцен айхха ювзаенна йолча паспортни системах а тосаденнад.

Цу цхьан ханна вахаро хьахьеккхад хIанзарча паспортни система цхьайола положенеш къаеннеи хIанзарча хано дIадехарашка хьежжа йоацаши хилар.

Ший хана дика мегаш хиннай, масала, гражданашта диъ тайпара, шо-шоай ханаш а йолаш, паспорташ телара хIанзара практика: ловццача ханара, пхе шера, итт шера, ха йоацаш.

Цхьан тайпара паспорт кхыча тайпарчунца хувцаш хиннача хьалхарча положене деш дика хIама дацар, цо болх алсамбоаккхар паспортни аппараташтен кхыча органаштен, белггалара хьовзамаш хулийтар шоай гIулакха а балха а саггота эшаш йола ха йоа а еш тайп-тайпара справкаш гулъе езаш хиннача гражданашта.

Кердача паспортни система керттера башхало сенах латт аьлча, из латт, мехка бахача массе тайпарча наха массе метте паспортизаце цхьа порядок юкъейоалаеш хиларах.

Баь тешалаш ларде а лаьца ха йоаца паспорташ лургдолаш да 16 шу даьннача СССР берригача гражданашта, миччахьа болх беши бахаши уж бале а.

Цу тайппара, СССР-е паспортни система мехка ерригача територе тIа баха нах чулацарга диллача бокъонца йиза кхоачаш а хинна дIаотт.

СССР Министрий Совето паспорта керда образецаш чIоагIъяьй. Кердача советски паспорто ший тIерча сибатаца, гражданех долча лоацачен нийсачен хоамашца хьахьокхаргда вай Даьхени советски халкъен вахаре хинна доккхий хувцамаш.

ХIанз денз дIа Советий Мехка гражданин вовзийташ долча керттерча документа цIи «Советски Социалистически Республикай Союза, гражданина паспорт» ххаш хургья.

Кердача образеца паспорт хьадеча хана пайда нийцаб дикагIа йолча, цун хIанзара эстетически хозен сибат хулийтаргдолаш, из дикагIен дукхагIа дахаргдолаши хулийтаргдолаш йолча материалех.

ЛаьрххIа цу гIулакха вьина къоастаяьча оагIошта тIалетадергда кхо сурт: цаI — 16 шу а даьнна паспорт эцача хана, шоллагIдар 25 шун кхоалагIдар 45 шун даьлча.

Паспортни системах йолча кердача положене тIа оттадаьлд, цу тайпара сурташ тIа ца доахка паспорташ мегаргдоацаш лархIа. Паспорта тIа лотадеш дола сурташ чурча гIулакхий органашка дIачуду хIара ханал (25 а 45 а шерал) тIех цхьа бутт ца боалийташ.

Кердача паспорташ тIара дIадаьккхад социальни хьалах дола йоазув, белгалонаш ергъиц балха дIаэцарен дIаваккхарен хьакъехьа, «малагIча документашка хьежа деннад паспорт» яха графа хургъяц.

ХьалхагIа а санна, кердача паспорта юкъекхухьаргья гражданин хьавовзийташ йола сведенеш: тайпан цIи, шиъ цIи, даь цIи, ваь хан моттиги, къам, ваха моттиг, социальнин правовии функцеш кхоачашъяра хилаиза яргйоаца кхыйола даннеш.

Цул совгIа, кердача паспорта тIа тайп - тайпара белгалонаш ю саг йоалаяра - йитара хьакъехьа, маьрен сесагеи юкъ моттиг юридически дIаязъярца дувзаденна марен сесагои шоай бокъонаши декхараши кхочашдара новкъостал деш дола бераш хилара хьакъехьа.

Алименташ тела декхарийла а волаш уж дIа ца телаш лелачун паспорта тIа штамп а оттайийя белгало ю: «алименташ тела декхарийла ва» аьле. Цу бахьанагIа из балха волчара администраци декхарийла я алименташта цунгара доагIа ахча, исполнительни лист хьакхачарга ца а хьежаш, сецаде.

Паспорта тIа еча эггара лоархIамегIарча белгалонех цаI — из я прописка выписка хьакъехьара белгало. Цо ваха моттиг хьахойт, вахача моттиге балха ваха, хоржамий округе кхаж тоссача дакъа лаца, бераш детсаде, ясле, школе дIачутела, тIадилла тикашкара товараш ийде бокъо ду сага.

Ханна (45 дийнахьа) командировке, отпуске, ханна кхашкара балхаш де, санаторе, домотдыхе водаш хилча еш йола прописка дIаьккхай кердача правилаша.

Керда паспорташ эрсий меттален йоагI-йогIача союзни республикай меттален кийчдаьд.

Нохч - ГIалгIайчене эрсий, нохчий, гIалгIай меттала хургда паспорташ.

Бахача наха паспорташ дIатела лерхI юрта Советашка, домоуправленешка, предприятешка, дешара заведенешка гIолла.

**Юрташкахьа** эггара хьалхарча аргIанна паспорташ дIатергда 16 шу даьннача кагирхошта, Советски Эскаре гIуллакх даь а баьнна цIабаьхкарашта, районни централшка бахача наха, учрежденешка, организацешка, предприятешка балха барашта, хIаьта цул тIехьагIа вокх юхе мел бисарашта.

**Городашка** — Грозне, МагIалбике, Гудермесе, Назране, — эггара хьалхарча аргIанна паспорташ тергда иштта 16 шу даьннача кагирхошта, Советски Эскаре гIулакх даь а баьнна цIабаьхкарашта, учрежденей, предприятей, организацей болхлошта, лакхерчен юкъерчен дешара заведенешка деша багIарашта, жилищни кооперативашка бахача наха домоуправленеша, частни сектора улични комитеташа.

Республика дукхагIйолча районашка бахача наха паспорташ дIадалара аргIа йоллаш графикаш а паспорташ дIадаланза баргбоацача гражданий спискаш а оттаяьй. Из болх керда паспорташ дIатела доладале ерригача районаша чакхбакkханза баргбац.

Хийца даллалца йолча хана хьалхаеIа дIатийнна паспорташ мегаш хургда. Цул совгIа, пхе шерай итт шерай тийнна, 1975 шера 1 июле ха чакхъяьнна паспорташ, ха кхы дIахо йIаьх ца йича а кердача образеца паспорт хьаэцалца йолча хана мегаш хургда.

Паспорташ хувца кийчо ярна дувзаденна республике баь а беш а боккха болх ба СССР-ера керда паспортни система дIайовзитарaи цунна прапагандa ярaи.

ДIахо бе безаш бола болх сов дукха хилар теркал а деш, чурча гIулакхий Министерстван моттигашкарча цун органашен отта а яь чакхйоаккхаш я паспорташ хувцилга лоацначa хана чакхдаккхара тIаерзаяьча мероприятей бIарчча комплекс.

ДухтIабоахаш шерра болх бу бахача наха юкъеи къахьегача коллективашкен.

Юстице Министерствацен «Знание» яхача обществацен цхьана кердача паспорта хьакъехьа, паспорташ хувцарен гражданашта прописка ярен порядка хьакъехьа ешаргйолча лекцейн ергйолча беседайн хьакъехьа цикл оттаяьй.

Укх шера 6500 совгIа лекци йийшай, доклади беседеи яьй 125164 саг чу а лоацаш. Республикански районни газеташ тIа кепатеха яраьккхай 40 статья, ткъоазза совгIа къамаьл даьд радио чуи телевиденеи гIолла.

Паспортни система правилаш кхоачашъяра хьалхара бохктокхаме болча нахаца, къахьегамхой депутатий юртийи поселкайи Советий исполкомаша паспортни болх бе къоастабаьча уполномоченешца, кадрай отделий, ЖЭКай, райвоенкоматий, ЗАГС-ий болхлошца 98 семинар - совещани яьй.

Республика чурча гIулакхий Министерстве министра заместитель керте волаш вIашагIа а елла болх беш я паспорташ хувца кийчо еш йола комиссе. Из хадданза хьеж паспорташ хувцара еча кийчон болх малагIча хьал тIа ба а цу хьакъехьа КПСС Нохч - ГIалгIай обкома бюрос баь сацам кхоачаш мишта бу а, ший заседанешка ладувгI цо керда паспорташ дIадалара еча кийчон хьакъехьа чурча гIулакхий горрайорганий начальникаша деча хоамашка, практически хьехамаш тел, из болх вIаштIехьбаккхара эшаш дола новкъостал ду.

Чурча гIулакхий Министерства данза дарг мел доацар ду къахьегамхой депутатий юртийи поселкайи Советий исполкомий ерригa паспортни аппараташ эшача боараме печаташца, штампашца, кхыча оргтехникацеи мебельцеи Iалашъяра.

**Бытовой** гIулакхаш дара Министерствацa цхьана мероприятеш чакхйоах фотоательяй сеть шеъяра, кердача образеца паспорта тIа тоIаде гражданий сурташ шоай ханнахьеи дикен доахилга Iалашдар духьа дIаюха лела фотоательяш вIашагIйохкара.

Фотографашца практически занятеш яьй кердача паспорташ тIа тоIадергдола сурташ дахарен кийчларен болх шаьрбара. Паспорташ тIа тоIаду сурташ нийсса хьахьежаш, керта тIа хIама йоацаш доах. Даим бIаргсаьнаш леладу нах декхарийла ба уж а доахкаш сурташ дахийта.

Ноябре денз дIаболабеннаб гражданаш кердача паспорташта сурташ дахийта. Кердача паспорташ тIа лотаде шоай сурташ гражданаша хьалххагIе а денз кийчдергдола гIулакх данза даргдац. Кердача образеца паспорта тIа лотадергдола сурташ дахийта паччахьалкхен, лаьрххIа цу гIулакха хьакъоастаяьча фатоательешка мара баха йиш яц гражданаш.

Дукха болх баьб цу гIулакха юкъеоза паспортни аппаратий кадраш, штате боаца болхлой, общественноста активисташ хьахоржаш, Iомабеш, кхетабеш. Паспортни аппаратий приемни цIеношка вIаштIехьдоах эшшаш дола гIулакх дергдола истолаш. Гражданашта цар новкъостал дергда документаш вIаштIехьдаха, тайп-тайпарча дешаех лаьца консультаци тергъя.

Керда паспорташ дIадала кийчо еча хана эггара цIенхаштагIча проблемаех цаI я паспортни аппараташта эша помещенеш вIаштIехьъяхар.

МВД а моттигашкарча чурча гIулакхий отделий а кулгалхошца цкъа санна дукхаза а дош увттадаьд республика Министрий Совета, горрайисполкомашта хьалхашка паспортни аппараташта керда помещенеш ялара е хIанзаръяраш шеръяра хьакъехьа. ХIара районе КПСС райкомашен райисполкомашен белгал а яь чIоагIъяьй чакхйоахаргйолча мероприятей план, цхьабакъда из проблема бокъонца къоастаяь яьнияц.

Кхы тIа а паспортни болхлой чуоазиза барг ца хилар теркал а деш, паспортни аппараташта мел эш помещенеш Iалашъяьяц Сунженски, Наурски, Старопромысловски районашка, уж дешаш мела къестаду Ачхой - Мартановски районе. КПСС Нохч - ГIалгIай обкома бюро 1975 шера 18 ноябреи КПСС Грозненски горкомо 1975 шера 23 октябреи яьча решенеша помещенешка, мебели оборудовании эцар дувзаденна дешаш паспорташ хувца дIоладалале хьалхагIа къестале партийно - советски органаш декхарийла яь йоллашехьа а.

Партийни комитетий декхар — паспорташ хувцара еча кийчонна мел ца болийташ тIахьожам лоаттабар. Кхы ха а дя а доацаш, хIанззе а дувца деза из дош, кхоачамбоацараш хьагучадахеи керда паспорташ дIадалара еча кийчонца дувзаденна дешаш мела къестадара бехке барашкара доагIар дизза хьадехеи деза.

Кхы тIехьа ца тетташ чакхдаханза даргдац 1976 шера 1 январе денз паспорташ хувцара беча балха долла хIама кийча хилийтара тIадерзадаь гIулакхаш.

Дукха ха йисаяц вай сограждаиаш «цIе цIока долча паспортиний» дай а хинна дIаоттара.

Керттерча даькъе уж хургба хIанзза ялхайтта шу дизараш. Цудухьа чIогIа лоархIаме да, сийлахь - боккхача Советий Мехка гражданин хилара тешал деш дола документаш массе метте, паспорташ дIаэцаргдараша болх беча е дешача коллективашта юккъе деза даь дIателар.

Керда паспорташ дIадалар даздара моттигаш увттаераша теркалдича чIоагIа бакъахьа да, из боккхача лоархIамера политически кампани, кхы мел дар дIадаьлча, кхетам балара а эггара дикагIа йолча фактопех цаI хилар.

Керда паспорташ дIадалара хетаяь торжествaш вIаштIехьйоахилга иштта бехктокхам хеташ партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша леладеча моттигашка хIаранена ше дунеи тIа мел йоаккхача хана диц ца луш дег чу латтаргда из ди.

Къаьстта доккхаллеш керда даха йиш я цунга поэта кура дешаш:

Деша,
Хьага —
Со ва
Советски Союза
Гражданин!

Керда паспорт хьаэцар — хIара советски гражданина вахарера боккхача правови паччахьалкхени лоархIамера акт.

Паспорташ даларои хувцарои новкъостал де деза Советски нах, къаьста а кагирхой, Советски Союза Коммунистически парте идеалашта тешаме хилара, вай социалистически Даьхенах, къахьега, деша, салаIа, къоаналла материально Iалашбаь хилара, советски наьха политически сакхетам дIахо лакхбарaи хьинар айдараи, социалистически законноста мехка правопорядокн чIоагIъяра шерра бокъонаш яларах доккхал дергдолча уйланца хьалкхебара.

**Д. БАГАШЕВ,**
**Нохч - ГIалгIай АССР чурча гIулакхий министра заместитель, полковник.**

*Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета массазарча комиссешка*

## ХАННАХЬА ХЬАЛЪЯЬЯХА УНАХЦIЕНО ЛОРАЮ ОБЪЕКТАШ

Шерагара шерага дукхагIа ахча хьахец паччахьалхено Нохч - ГIалгIай республике унахцIено лораяра объекташ хьалъяра. Масала, иислагIча пятилетке бархIлагIча пятилетке хьахийцачул шозза дукхагIа ахча хьахийцар вайцига медицински объекташ хьалъяра. 1975 шера цу гIулакха лаьрхIа финансироване ерригача источникех 3274 эзар сом хьахийцар, цу даькъе 2843 эзар сом гIишлон - монтажни балхашта лаьрхIа а долаш.

**Мишта пайда эц цу ахчах, малагIча хьала тIа да унахцIено лораяра объекташ хьалъяра балхаш?**

Из дош дар Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета унахцIено лораяраи социальни Iалашони, промышленностаи, гIишлошъяраи, транспортаи буззамаи йолча вIашагIкхийтача шин массазарча комиссей заседане дийцар.

Подрядни организацейи заказчикийи — Нохч - ГIалгIай гIишлошъяра управлене, «Чечингсельстрой» треста, «Чечинг-колхозстрой», «СевКавнефтегазстрой» яхача производственни объединеней, Нохч-ГIалгIай АССР капитальни гIишлошъяра управленен Грозненски горисполкомен — кулгалхошка ла а дийгIа, комисе белгалдир республике дарбан учрежденеш хьалъяра балхаш эсала лелалга, 1975 шера цхьайтта бетта капитальни вложенех 1851 эзар сомах мара пайда ийц-бац, вешта шера заданел аханел кIезигагIа.

Кхоачашдинза дисад республикански туберкулезни больница корпус, г. МагIалбикера больница 100 менгена лаьрхIа корпус, г. Назране санэпидстанци, Старопромысловски районе 600 сага лаьрхIа помещенеш хьалъяра балхаш. Хьалхара кхо объект пусковой хила езаш яр, цхьабакъда уж ханнахьа хьалъяь яьнияц. Шерра шера юкъагIдусаш хьадоагIа Шелковская яхача станицера больница эксплуатаце дIаялара гIулакх а.

ГIулакх сел во хIана эттад аьлча, заседане белгалдаьта тайпара, эшаш йола йоакхо ца яр бахьан долаш эттад, хIаьта цхьайолча хана эксплуатаце дIаялара гIулакх гIишлошъеча организацей кулгалхоша тесса леладарах эттад. Цар кIезига терко ю гIишлош еча къахьегам вIаштIехьбаккхара, балха говзал лакха йолча кадрашца Iалашъяц гIишлош ю организацеш. Объекташка йолаш яц балхий график, дукха хул болх ца беш латташ йоаю ха, объекташ ханал хьалха эксплуатаце дIаяларaи гIишлон балхий дикал лакхъяраи гIишлошъераша юкъе социалистически яхь йоаржаяьяц.

УнахцIенон объекташ хьалъяра балхашта боагIа тIахьожам лоаттабац къахьегамхой депутатий городской районни Советаша. Цар эша новкъостал дац гIишлон объекташ болхлошца Iалашъяраи гIишлошъерий бытови хьалаш дерттIа вIаштIехьдахараи.

Массазарча комиссеша белгаллир, гIишлошъяра планашдаим кхоачаш ца яр бахьан долаш республике унахцIено лораяра материально-технически база чIоагIа тIехьъюсаш хилар, кхоачамхиллал менгешца Iалашъяь из ца хилар, цамогаш хинна нах больнице Iобахка торо хилац.

Массазарча коммиссеша гIишлошъеча организацей кулгалхошта. Капиталовложенеш йиза караерзаяраи - йиллача ханашка унахцIено лораяра объекташ эксплуатаце дIаялараи де дезараш чакхдаха тIадиллад.

УКС-ий кхыча организацейи кулгалхой - заказчикаш декхарийла баьб пусковой объекташка ханнахьа оборудовани дIаоттаеи гIишлон балхий дикала тIахьожам чIоагIбеи.

УнахцIено лораяра министерство, къахьегамхой депутатий городской районнии советий исполкомаш декхарийла яьй унахцIено лораяра объекташ лаьца дола дешаш каст-каста шоай заседанешка дувцеи эшача болхлой низаца гIишлон объекташ Iалашъяра новкъостал деи.

Промышленноста, гIишлошъяра, транспортаи буззамаи йолча массазарча комиссеша ладийгIар республика моттигерча - промышлонноста предприятешка продукци дуккха дикагIа, дIадодар кIезигдеш арахецара чурча резервах пайда ийбарах Н-ГI АССР моттигерча промышленноста министра Б. М. Бузуртанова яьча доклада. Дийцача дешаех йоагIаш йола рекомендацеш тIайийцар комиссе.

## Тахани кхоанеи хургда

**27 декабрь**

**В. И. Ленина цIерагIара культура Дворец.** 18.00. Мехкдаьтта техникума дешархойи болхлойи Кердача шера хетаяь сайре.

**Химикий культура Дворец.** 10.00. Болх бу Тюленин Сергея цIерагIарча клубо. Ийлла я ГIор Даде мастерске. 12.00. Мультфильмаш хьокх. 17.00. Духовой оркестра концерт. 18.00. «Тха кIира» яха социалистически яхье котбаьшарашта дола радиожурнал.

**«Красный молот» завода культура ЦIа.** 18.00. Болх бу искусство езарий клубо.

**Просвещене болхлой ЦIа.** 16.00. Кердача шера сайре.

**КИМ цIерагIара клуб.** 17.00. Декабристий восстане 150 шу дизара хетаяь «Даьхен тешаме къоигаш» яха тематически сайре.

**28 декабрь.**

**В. И. Ленина цIерагIара культура Дворец.** 8.30. 11.00. 13.30. 16.00. Берашта лаьрхIа сакъердар. Массовкаш, ловзараш, халхараш. 19.00. Нохч-ГIалгIайчен университета болхлойи студентийи Кердача шера хетаяь сайре.

**Химикий культура Дворец.** 10.00. Тюленин Сергея цIерагIара клуб. Кердача шера Iуйре. 12.00. Спортивни ловзараш. 17.00. «Из хIара кхалсага ха дезаш да» яха беседа. 18.00. «КПСС XXV-ча съезда мадоаггIа накъадахар» яха кинофестиваль.

**Пролетбата цIерагIара культура ЦIа.** 19.00. Старопромысловски района комсомольцийи кагирхойи Кердача шера огонек.

**«Красный молот» завода культура ЦIа.** 11.00. «Фаьлтай дунеи тIа» яха берашта лаьрхIа Iуйре. 12.00. Болх беш я «Космонавт» яха берий кинотеарт. 17.00. Заводской района 1975 шераи 9-ча пятилеткаи итогашта хетаяь Кердача шера сайре.

**Просвещене болхлой культура ЦIа.** 16.00. Музыка езарий клуб. «Нохч - ГIалгIай АССР-е музыкальни культура». Композиторца Бексултановца вIашагIкхетар. Концерт. 18.00. Кердача шера сайре.

**КИМ цIерагIара клуб.** 13.00. «Маьрша да хьо, Iа» яха, берашта лаьрхIа Iуйре. Ловзараш, массовкаш. 20.00. Кагирхой салаIара сайре.

**Редактор**
**Т. А. ТЕБОЕВ.**

## ТЕЛЕВИДЕНИ

**27 декабрь.**

**I ПРОГРАММА**

9.00 — Кердадараш. 9.10 — БТ. «Iуйранара гимнастика». 9.30 — БТ. «Дай-нанай, шоана». 10.30 — БТ. Музыкальни программа. «Iуйранара почта». 11.00 — БТ. «Изобразительни искусстве хинна хьалхара эрсий революци». 11.30 — БТ. Советски илдей концерт. 12.00 — БТ. «ДикагIа дола товараш дукхагIа». 12.30 — «Поэзия». Поль Элюар. 13.05 — Парте планаш халкъа планаш я. 13.30 — БТ. «Музыкальни абонемент». 14.15 — БТ. «УнахцIено» яха Iилман - популярни программа. 14.45 — «Сайре дика хийда» яха дезача дей музыкальни программа (нохчий меттала). 15.55 — «БIаьстанара мукъамаш» яха фильм. 15.45 — БТ. «Цокъ-ломаш ша тIа» яха берашта дола художественни фильм. 17.00 — БТ. «Саг, Лаьтта, Вселенная». Передача дIахьу Советски Союза шозза турпала, СССР летчика-космонавта Севостьянова. 17.30 — БТ. Мультфильмай программа. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — БТ. «Хьайбаш дунеи тIа». 19.15 — БТ. СССР эггара чIоагIагIа болча фигуристий матч. Спортивни халхараш. Шоай лоIамагIа йола программа. Ригера передача. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — БТ. «Кинопанорама». Йистехьлча — кердадараш.

**II ПРОГРАММА**

14.45 — БТ. «Композитор Свиридов» яха телевизионни документальни фильм. 15.45 — Лермонтова цIерагIа республикански драматически театра спектакль. 17.35 — «Кагирхой творчество». Дешархой программа. 17.50 — Кхалнаькъа хьакъехьа кхалнах.

**28 декабрь.**

**I ПРОГРАММА**

9.00 — Кердадараш. 9.10 — БТ. Берашта йола Iуйранара гимнастика. 9.30 — БТ. «Гургалбетта сахьат». 10.00 — «Советски Союза гIулакх деш ва». 11.00 — БТ. «Орленок» яхача телестуде концертни зал. 11.45 — СССР чурча гIулакхий Министерства министра заместитела Шумилина выступлени. 12.00 — «Патриот» яхача телевизионни альманах. Номер 12-гIа йола выпуск. 12.30 — «Сийлахь - йоккха котало яьккха шу» яхача телевидене Грозненски студе кинoccборник. 13.30 — «Сийрда никъ» яха художественни фильм. 15.20 — БТ. Телевизионни документальни фильм. 16.20 — БТ. Мультфильмай программа. 16.50 — БТ. Дунеи халкъашта юкъера панорама. 17.35 — БТ. СССР эггара чIоагIагIа болча фигуристий матч. МаIанах. Шоай лоIамагIа йола программа. Ригера передача. 18.00— Кердадараш. 18.15 — «Киноникъбархой клуб». 19.15 — БТ. СССР эггара чIоагIагIа болча фигуристий матч. ДIахьокхаш йола выступлени. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — БТ. СССР эггара чIоагIагIа болча фигуристий матч дIахояхьар. ДIахьокхаш йола выступлени. Ригера передача. 22.15 — Ашарий даькъера 1975-ча шерара РСФСР Паччахьалкхен совгIата лауреаташ. Йистехьлча — кердадараш.

**II ПРОГРАММА**

12.00 — БТ. «Музыкальни киоск». 12.30 — «Юртара сахьат». 13.30 — «СССР халкъаша каралдерзадаь сийлахь - доккха дараш» яха беседа (гIалгIай меттала). 13.45 — ПоккхагIа йолча классашка дешабагIарашта дола «Сийрда цIе парус» яха телевизионни журнал.

## РАДИО

**27 декабрь.**

6.30 — Ялат хьувкъара лоархIаме да дIадув фу (нохчий меттала). 6.45 — Хоамаш. 6.55 — Ашараш. 7.20 — Республикански газетий обзор. 8.25 — «Къонал» яха радиовыпуск (эрсий меттала). 14.45 — Сергей Есенина хетаяь передача (эрсий меттала). 15.10 — Концерт (эрсий меттала). 15.40 — «КIорцхал» яха сатирически радиожурнал (гIалгIай меттала). 16.00 — «Кавказа Iуйре» яха радиожурнал. 18.30 — «Дай мехка музыкальни вахар» яха радиожурнал (нохчий меттала).

**28 декабрь.**

7.10 — Республикански газетий обзор. 7.25 — Хоамаш. 7.35 — Ашараш. 8.25 — Шоана дукха еза ашараш. 12.10 — СалаIа минуташ. Кердача шера хьалхара юморескаш, иллеш, ашараш (нохчий меттала). 12.30 — «Къахьегамца сий долаш ва саг» яха очерк (гIалгIай меттала). 15.15 — «ЦIе сийгаш» яха пионераштен дешархоштен йола передача (гIалгIай меттала). 13.45 — КПСС XXV-ча съезда дахьхьакъ долчa тайпара накъа гIоргда. Технически дика кийчъе автотранспорт (эрсий меттала). 18.30 — Иллешца лоттагIал дараштa дола концерт (нохчий меттала).

## ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллеи Грозней хуэцалуш мархаш а йолаш, йоачаи а йоацаш, делкъеле дохк а доаллаш, малхбузехьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш ха хилеи фегара температура республике гIолла 1—6, Грозне 4—6 градус йIовхал йолаш хилеи тарлу. Кхоанеи ломмеи кхаьла а йолаш, йоачаи а йолаш, 28 декабре цхьацайолча моттигашка дохк а доаллаш, къилбаседа - малхбузехьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш ха хилеи фегара температура бийсашка 1 градус йIовхалгара 4 градус шелалга кхоачаш, денощка 3—7 градус йIовхал йолаш хилеи тарлу.

**Метеостанци.**

НАШ АДРЕС: 364051 г. Грозный. Ленина. 9 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктокхама секретара — 3-34-38; партийни вахарен культуран отделий — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 2-80 71; бухгалтере — 2-54-30. корректорске—2-89-88.

ТХА АДРЕС: 364051. г. Грозный ул. Ленина, 9 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответствен ного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46 отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем 2-80-71; бухгалтерии — 2-54-30. корректорской—2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттей денoшка

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография изд-ва «Грозненский рабочий», Маяковского, 92.

Заказ № 8108.